

Lunds universitet
Socialhögskolan
Magisterkurs
SOA 203
VT-2002

Kärlek på vemms villkor?

En studie om sex misshandlade kvinnors
upplevelser av våld i nära relationer.

**Författare: Nidal Khalil
Marianne Kittel**

Handledare: Torbjörn Hjort

Abstract

The purpose of this essay was to contribute to an increased understanding about battered women. We also wanted to find patterns and explanations as to why the women acted as they did.

The questions asked were:

Why didn't the women leave the men after the first abuse?

Why did the women accept the abuse?

What makes the women choose the same kind of men over and over again?

"Love on whose terms", is a qualitative study of six women who have lived in a relationship with violence. They have all been abused physically, mentally and/or sexually. We also interviewed key persons who work with abused women.

The result of the study showed that it was difficult to find the answers to the questions asked because abuse of women is a very complicated field.

The women who were addicted to drugs didn't see the violence as abuse until they were free from drugs. Many women tried to leave the relationship many times but it took a long time until they succeeded.

To sum up, the study showed that the women we interviewed, didn't see themselves as battered women while they were living in the relationship.

Innehållsförteckning

	Sid
Abstract	
Förord	
1. Inledning	1
1.1 Problemformulering	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
1.3 Metod och urval	3
1.3.1 Urval	4
1.4 Perspektivval	5
1.5 Etiska aspekter	5
1.5.1 Anonymitet	5
1.5.2 Känsligt ämne	6
1.6 Resultatens tillförlitlighet	7
1.7 Analys och transkribering	8
1.8 Källkritik	9
1.9 Medförfattare	9
1.10 Fortsatt framställning	10
2. Avhandling	11
2.1 Lagstiftning	11
2.1.1 Historia	11
2.1.2 Kvinnomisshandel enligt svensk lag	12
2.1.3 Sekretess och tystnadsplikt	13
2.1.4 Barnens rätt	14
2.2 Verksamheter för utsatta kvinnor	15
2.2.1 Kvinnor och brottsjourer, familjerådgivning samt socialjouren	15
2.3 Definitioner och begrepp	16
2.3.1 Internationella definitioner av kvinnomisshandel	16
2.3.2 Definition av begreppet våld	16
2.4 Tecken och symtom	18
2.4.1 Fysiska skador	18
2.4.2 Psykiska tecken	18
2.5 Vilka kvinnor?	19
2.5.1 Alla sociala skikt	19
2.5.2 Missbruk och kvinnomisshandel	19
2.5.3 Vanliga missuppfattningar och myter om kvinnomisshandel	20
2.5.4 Attityder	21
2.6 Varför går hon inte?	22
2.6.1 Tidigare rapporter	22
2.7 Teoretiska utgångspunkter	23
2.8 Förklaringsmodeller	23
2.8.1 Förklaringsmodeller till våldet	23
2.8.2 Makt och kontroll	25
2.9 Forskning	27
2.9.1 Olika undersökningar	27
2.10 Teorier	30
2.10.1 Symbolisk interaktionism	30
2.10.2 Radikal feminism	30

2.10.2.1 Kritisk granskning av litteratur/forskning/teori	31
2.11 Presentation av intervjupersoner	32
2.11.1 Bakgrund	32
2.12 Presentation av intervjuer	34
2.13 Tiden före misshandeln	35
2.13.1 Tidigare tonåren	35
2.14 Tiden under misshandeln	37
2.14.1 Misshandel och missbruk	37
2.14.2 "Den stora kärleken" ?	38
2.14.3 Första slaget	40
2.14.4 Världen krymper	41
2.15 Tiden efter misshandeln	42
2.15.1 Första kontakten med en utomstående och bemötande	42
2.15.2 Sista slaget	45
2.15.3 Kvinnornas egen förklaringsmodell	46
2.16 Intervjuer med Familjerådgivningen och Kvinnojouren	47
2.17 Analys	49
2.17.1 Från barn till vuxen	49
2.17.2 Missbruk och misshandel	51
2.17.3 Kärlek och hat	52
2.17.4 Världen krymper	53
2.17.5 Välden utanför	55
2.17.6 Första och sista slaget	57
3. Avslutning	60
3.1 Slutdiskussion	60
3.2 Slutord	64
Källförteckning	65

Förord

Vi vill först och främst tacka kvinnorna vi intervjuade. Utan deras medverkan hade vår undersökning varit omöjlig att genomföra.

Vi vill rikta ett särskilt stort tack till vår handledare Torbjörn Hjort som har trots totalt kaos kunnat vägleda oss i rätt riktning. Tack för alla mail och telefonsamtal med givande synpunkter. Vi vill även tacka Hans Swärd för en lärorik och givande kurs.

Andra viktiga personer som har hjälpt oss i vårt uppsatsarbete och som vi också vill ge ett stort tack till är personalen på biblioteket Campus i Helsingborg.

Våra respektive familjer har fått klara sig så gott de kunnat eftersom vi praktiskt taget bott på Campus under vårt arbete med uppsatsen. Tack för att Ni stod ut med oss!

Sist men inte minst vill vi tacka varandra och oss själva. Vi har lärt oss mycket under resans gång. Både om misshandlade kvinnor och om oss själva.

Vi hoppas att Ni som läser denna uppsats sänder alla misshandlade kvinnor en tanke.

1. Inledning

1.1 Problemformulering

”Han sitter med koppen i näven vid köksbordet. Jag går bara förbi honom och kastar koppen rätt i ansiktet på honom. /.../ det får jag ju sota för och det vet jag. Jag vet om det. Han tar tag i kaffetermosen och tar tag i min nacke. Han häller hett kaffe i nacken på mig. Sedan går han in och trycker ner mig i badkaret och försöker slå mig. Det är ju så här att när jag har blivit slagen så hur jävla ont det än gör så känner man inte riktigt utan man stänger av sig. När en människa är två meter lång så har jag inte så mycket att sätta emot”.

(Ur intervjun med Pernilla 11 april 2002)

Omfattningen av våld mot kvinnor är så stort att det kan betecknas som ett folkhälsoproblem, även om några exakta siffror på utbredningen inte kan presenteras. Av officiell statistik framgår att ungefär 20 000 fall av misshandel riktad mot kvinnor anmäldes 1999 till polismyndigheten. I drygt 60 procent av dessa anmälningar var den utsatta kvinnan bekant med gärningsmannen och misshandel ägde rum inomhus. Enligt Brottsförebyggande rådet misshandlas 4- 5 gånger fler kvinnor än vad polisanmälningarna visar (Socialstyrelsen, 2001).

Under perioden 1990- 1999 dödades, i Sverige, 164 kvinnor av män i nära relationer. År 1999 föll 34 kvinnor offer för dödligt våld i Sverige. I Brå-rapport (2000:11) hänvisar man till Dugan, Nagin och Rosenfeld (1999) angående forskning om våld mot kvinnor i nära relationer. Man har funnit att dödligt våld ofta är kulmen på en längre tids våld mot kvinnan. Separationsproblem är det dominerande motivet till att kvinnan dödas (Ryning, BRÅ-rapport 2001:11). Separationsproblem och svartsjuka utgör tillsammans 60 % av fallen. Rapporten tyder på att dessa motiv uttrycker gärningsmannens kontrollbehov över kvinnan. I den aktuella rapporten framgår det att i 14 % av fallen har psykisk sjukdom hos mannen varit den utlösande orsaken till brottet. Nära hälften av gärningsmännen var alkoholpåverkade vid gärningstillfället. Vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer genomgår gärningsmännen i stor utsträckning en rättspsykiatrisk undersökning (RPU). Gärningsmännen bedöms i mycket stor utsträckning lida av psykisk störning eller sjukdom.

Våld mot kvinnor förekommer i alla samhällsklasser och sociala sammanhang. Dock visar statistik från Socialstyrelsen till exempel att kvinnliga socialbidragstagare löper 14, 5 gånger högre risk att drabbas av personvåld som kräver sluten sjukhusvård. En del kvinnor kan också av olika anledningar ha särskilt svårt att söka eller erhålla stöd (ibid.).

Psykisk, fysisk och sexuell misshandel eller hot om misshandel är de vanligaste formerna av kvinnomisshandel. Även om fysisk misshandel kanske bara inträffar en gång, så är det

medvetenheten och hotet om misshandel som gör att mannen tar kontroll över kvinnans liv och hela hennes livssituation (Widding Hedin, 1997).

Många människor förstår inte att kvinnor kan tolerera att bli slagna av sina män och att kvinnorna stannar kvar. För att kunna förstå misshandelsrelationer är det viktigt att känna till att de flesta förhållanden inte börjar med att kvinnan blir misshandlad. Kvinnor kan leva länge i en relation innan de inser vad det är som händer eller håller på att hända (ibid.).

1.2 Syfte och frågeställningar

När vi presenterade vårt uppsatsämne fick vi information om att det skrivits mycket om just våld mot kvinnor. Under vår litteratursökning fann vi att så är dock inte fallet. Ännu finns det inga heltäckande vetenskapliga studier att tillgå som klarlägger kvinnovåldets omfattning i ett helhetsperspektiv. Genom litteratursökning kan vi även konstatera, att föga hittills publicerats i Sverige om mäns våld mot kvinnor. Detsamma har vi funnit när vi sökt efter relevant litteratur i nämnda ämne. Medicinska studier förekommer endast i mindre omfattning och tvärvetenskapliga arbeten saknas helt. Problembilden är vid närmare betraktande mer komplicerad än vad man i förstone trott och hittills gjorda studier visat. Forskning är en förutsättning för ökad kunskap om våld mot kvinnor. Det krävs en helhetssyn och specialkunskaper (Heimer & Nylén, 1999).

Vårt syfte är att bidra till en ökad förståelse för misshandlade kvinnor. Syftet är också att finna förklaringar till- och mönster i dessa kvinnors handlande.

Mäns våld mot kvinnor utgör det mest extrema beviset på den obalans som råder i maktförhållanden mellan kvinnor och män, dvs. mäns överordning och kvinnors underordning. En av de frågor som ofta ställs är ”varför går hon inte”? eftersom omgivningen ofta har svårt att förstå vilka hindren är (Heimer & Nylén, 1999).

Vi kommer även att förklara olika begrepp och definitioner såsom våld, makt och kontroll.

Följande frågeställningar avses att besvaras:

- Varför accepterade kvinnorna att bli misshandlade?
- Varför lämnade kvinnorna inte männen efter första slaget?
- Vad är det som gör att en del kvinnor väljer samma ”typ” av män gång på gång ?

1.3 Metod och urval

Vi har utgått ifrån en kvalitativ metod i vår undersökning. Vi anser att den kvalitativa metoden har sin styrka i att den visar på totalsituationen. En sådan helhetsbild möjliggör en ökad förståelse för sociala processer och sammanhang. En annan fördel med den kvalitativa metoden är metodens flexibilitet. Eftersom vårt ämne är av känslig natur var det svårt att "få tag på" så många kvinnor som behövdes, vi hade inte heller så lång tid på oss, därför ansåg vi att det skulle vara svårt att utföra en kvantitativ undersökning. Kvalitativa intervjuer har som mål att upptäcka företeelser, egenskaper eller innebörder och att försöka upptäcka vad det är som händer snarare än att, som i de kvantitativa intervjuerna, bestämma omfattningen av någonting som på förhand är bestämt (Starrin & Renck, 1996). Vi ställde oss frågan om vilka metoder som kunde förse oss med data av störst relevans för vår problemställning. Med en kvantitativ metod får man få upplysningar om många undersökningsobjekt. Den kvantitativa metoden beskriver och förklarar, den kvalitativa metoden beskriver och ger förståelse. Med en kvalitativ metod får man många upplysningar om få undersökningsobjekt, man går på djupet, och det är viktigt för att uppnå syftet med vår uppsats (Svensson & Starrin, 1996).

Den kvalitativa intervjun är icke-standardiserad. Man vet alltså inte från början vilka frågor som är betydelsefulla och viktiga eftersom det under intervjun kan uppstå överraskningar (ibid.). Att på förhand sammanställa strukturerade frågor och sedan strikt hålla sig till dessa kunde innebära att vi t.ex. avbröt när kvinnorna går "utanför" våra frågor och att vi därmed skulle missa det väsentliga (Robson, 1996).

Frågorna ska till en början vara så öppna som möjligt eftersom det är de intervjuade kvinnornas berättelser om det de varit med om som vi vill ta del av. Man kan då få spontan information om attityder, företeelser osv. som vi kanske annars missar (Starrin & Renck, 1996). Den kvalitativa intervjun är i huvudsak en språklig händelse där det är nödvändigt att dokumentera sekvenserna av frågor och svar. Eftersom vi har spelat in våra intervjuer var det viktigt att anteckna t.ex. pauser, avbrytande, tonläge men även att notera gester, kroppsrörelser och ansiktsuttryck (ibid.).

Vi använde både minidisk och anteckningsblock vid intervjutillfällena. I intervjuer som är mer av samtalskaraktär och där det är viktigt att registrera mer i detalj vad den intervjuade säger ställs intervjuaren inför stora problem. Att anteckna kan vara jobbigt, det tar tid och det kan verka störande på den intervjuade som märker att allt vad som sägs skrivs ned. Det är också

svårt att hålla en ledig samtalston och få intervjun att flyta om man samtidigt ska göra noggranna anteckningar. Ett alternativ var att spela in allt på minidisk. En del intervjupersoner upplevde ett obehag över att få sina ord inspelade. Vid två tillfällen kunde vi därför endast göra anteckningar under intervjun. Våra intervjuer kunde ibland pågå upp till tre och en halv timme eftersom många känslor kom upp.

1.3.1 Urval

Vårt urval består av sex kvinnor som tidigare levt i misshandelsförhållanden. Alla de kvinnor som vi har intervjuat har varit utsatta för psykisk, fysisk och/eller sexualiserat våld. Av de intervjuer vi har genomfört är fyra av kvinnorna f.d. missbrukare. De andra har aldrig använt droger. På grund av att sökningen efter intervjupersoner inte gick som planerat kunde vi inte själv bestämma vilka kvinnor som skulle ingå i vår undersökning. Från början avsåg vi att tio kvinnor skulle ingå i vår undersökning. Men på grund av att några gav återbud och andra inte kontaktade oss som planerat, bestämde vi oss att använda oss av det material som vi samlat in. För att få en helhetsperspektiv har vi även intervjuat personal på familjerådgivningen som bedriver gruppssamtal med misshandlade kvinnor och personal på kvinnojouren i Helsingborg.

De flesta intervjupersoner brukar väljas ut genom strategiska val. När det gällde vår undersökning insåg vi, redan på ett tidigt stadium, att detta kunde bli problematiskt. Den 6 mars 2002 var vi närvarande vid en utbildningseftermiddag, med temat kvinnofrid, som Vuxenomsorgen i Helsingborg hade anordnat. Det var här vi fick kontakt med våra två första intervjupersoner. Kvinnorna hade blivit utsatta för våld av sina män och de ville gärna berätta sina upplevelser för oss. Resterande intervjupersoner har vi fått genom snöbollseffekten (Robson, 1996). Genom att identifiera en eller flera kvinnor i den population som är av intresse för undersökningen och fråga dessa om de känner någon annan i samma situation, dvs. från en informant fick vi namnet på andra informanter. Detta är en användbar metod när det är svårt att identifiera t.ex. kvinnor som blivit misshandlade då detta är ett mycket känsligt ämne. Kanske kan man säga att våra urval är "halvstrategiska" då vi haft som kriterier att de vi vill intervjua ska ha brutit sig ur ett misshandelsförhållande.

1.4 Perspektivval

Vi har valt att försöka skapa oss en uppfattning om hur våldsutsatta kvinnors verklighet ser ut. Det hade varit intressant att även kunnat ta upp hur ”våldsmännens” verklighet ser ut men eftersom vi har begränsat med tid är detta inte möjligt. Eliasson (1987) skriver att det manliga perspektivet har dominerat i hittillsvarande vetenskapliga teorier. Detta perspektiv har bl.a. gjort intrång i kvinnors tankar och förståelse av sig själva såsom objekt för manliga subjekt. *”Den manliga forskningens språk och tankesätt, känslor och hållningar förhåller sig till kvinnor som till underkastade varelser”* (ibid.s.118).

1.5 Etiska aspekter

Henriksson och Månsson (1996) tar upp några viktiga etiska principer som t.ex. att inte skada någon, rätten till anonymitet, öppenhet och att inte kränka privatlivet. Den mest centrala etiska regeln är att forskning inte får skada någon enskild individ eller grupp. Vi har medvetet valt att inte ta med vad som utspelade sig under själva misshandelstillfällena eftersom vi anser att det inte har någon betydelse för uppsatsens syfte och frågeställningar.

Ställningstagande för de svaga parterna är ett grundläggande etiskt värde i social forskning. Moral har två sidor. Att rättfärdiga maktutövning och förtryck men kan även vara ett verktyg för att avslöja maktutövning, dvs. vara ett skydd för de svaga (Eliasson, 1987). Grunden för den moraliska principen om vårt ansvar för de svaga är det faktum att vi alla är beroende av varandra och den människosyn som följer därur. Den moraliska principen kräver mer än medkänsla, den kräver solidaritet. Medkänsla och försök att hjälpa den utsatta människan är inte detsamma som solidaritet. Solidaritet handlar om en strävan att medverka till förändring av de villkor som drabbar somliga hårdare än andra (ibid.).

1.5.1 Anonymitet

Rätten till anonymitet handlar bl.a. om att kvinnorna som deltar som intervjupersoner måste kunna lita på att deras identitet skyddas i alla tänkbara situationer. Vi får inte röja information som kan utpeka enskilda individer eftersom en del av kvinnorna fortfarande lever under en hotbild. Därför har vi förvarat datamaterialet på ett sådant sätt att vi kan tillförsäkra de personer som ingått i studien anonymitet (Eliasson, 1987). Intervjupersonernas namn är

fingerade. Vi har valt att skriva att alla intervjupersonerna bor i Skåne, istället för att skriva de egentliga bostadsorterna.

Om man garanterar anonymitet eller i varje fall att uppgifterna kommer att behandlas konfidentiellt så bör man tala om detta (Robson, 1996). Forskaren skall ha "forskningspersonens" medgivande. Detta skall vara baserat på förståelse och det skall ha uppstått utan pådrivningar. Det är viktigt att intervjupersonerna hela tiden vet att de har rätt att dra sig tillbaka (Halldén, 1980).

1.5.2 Känsligt ämne

Våra intervjupersoner är införstådda avseende intervjuens innehåll, syftet med uppsatsen och vem som kommer att ta del av den. All medverkan har skett på frivillig basis. Det som intervjupersonerna har berättat var både smärtsamt och obehagligt och vi var inte säkra på vad som skulle kunna hända. Att man ska avhålla sig från att hjälpa den intervjuade med saker och ting som går utöver våra uppgifter som intervjuare kan vi inte riktigt hålla med om (Starrin & Renck, 1996). Att bara överge/svika en människa som lämnat ut sig själv och sitt liv tycker vi inte låter mänskligt. Det är ju vi som bett om hennes historia, att bara "ta den", säga: "Tack för oss" och sedan gå är inte rätt. Naturligtvis måste vi se till att den intervjuade kvinnan mår bra när vi lämnar henne.

Detta leder till Eliassons (1987) resonemang kring det sociala ansvaret och respekten för individen. En helhetssyn på människan kräver att vi orkar se människor som både "subjekt" och "objekt". Vi har att leva med två principer. Respekten för den enskilda, unika människan, hennes självbestämmande och integritet och det kollektiva och individuella ansvaret vi människor har för varandra. Detta är som en evig konflikt som är inneboende i själva det mänskliga samhället. Människan kan betraktas som subjekt eller objekt av forskarna. Subjekt: människan är fri att skapa det liv som hon själv önskar och har ansvar för sina egna handlingar. Objekt: människan är ett passivt objekt som andra (experterna) behöver ta hand om. Människan blir ett föremål för åtgärder.

När vi intervjuade kvinnorna ställdes vi inför en rad svårigheter. Vi fick besluta oss för om det känsliga ämnet i detalj skulle presenteras redan innan intervjuerna började eller om det känsliga ämnet skulle tillåtas växa fram gradvis under intervjun. Vi kom in på områden som

var känsliga och som vi som intervjuare kanske inte visste hur vi skulle hantera. Mycket av den informationen vi fick var av privat karaktär som gjorde att vi var tvungna att ta ställning till om och i vilken form denna privata information skulle offentliggöras i vår uppsats. Att berätta för någon annan om aspekter av en själv som på något sätt är intima eller personligt nedsättande är svårt. Frågor som anonymitet, avskildhet och en icke- fördömande attityd var viktiga inslag, eftersom alla dessa skapar en ram som säger att man litar på varandra. När vi intervjuade kvinnorna som varit utsatta för våld, berättade vi i klartext för dem att vissa frågor kunde komma att ge upphov till känslor av obehag. Detta märkte vi redan efter första intervjun. Vi blev rädda att vi skulle riva upp för mycket av det förflutna. Vi uppmanade därför våra intervjupersoner att de skulle ha kvar t.ex. psykologkontakt under den tid de ställde upp som intervjupersoner. Vi talade även om för våra intervjupersoner att de gärna fick kontakta oss om de kände behov av att prata (Starrin & Renck, 1996). Det var svårt att inte påverkas av det kvinnorna berättade för oss. Vi undrade även många gånger om vi gjorde rätt när vi bad kvinnorna att berätta om det de upplevt. Efter varje intervjutillfälle, då kvinnan lämnat oss, var vi tvungna att diskutera och reflektera över den information vi fått eftersom det inte var enkelt för oss att ”stänga av” efter intervjuernas slut.

1.6 Resultatens tillförlitlighet

Inom den kvantitativa forskningstraditionen har begreppet validitet och reliabilitet relativt bestämda innebörder (Svensson, 1996). Termen validitet avser att ange hur pass väl man mäter det som avsetts att mätas. Med begreppet avses hur giltiga erhållna resultat är men också mätinstrumentens giltighet och den undersökningsuppläggning som använts.

Inom den kvalitativa traditionen frågar man sig vid prövning av reliabiliteten om det finns något ”konstant objekt”. Intervjupersonerna kan t.ex. vid ena tillfället vara nedstämda och vid andra vara vid gott mod. Olika sinnessillstånd kan påverka vilka svar man får därför bör reliabiliteten ses i sitt sammanhang, dvs. bedömas utifrån den situation som råder vid intervjutillfället. Identiska frågor kan i den kvalitativa intervjun vara reliabla även om svaren skiljer sig åt mellan två olika intervjutillfällen. Reliabiliteten kan inte bedömas utan att samtidigt frågans giltighet eller validitet tillfrågas. Därför är reliabilitetsbegreppet mer sammanflätat med validitetsbegreppet i den kvalitativa studien (ibid.).

Vår förförståelse har vi alltid med oss – det går inte att vara helt objektiv. Som Rosmari Eliasson (1987) skriver: *”/.../ knappast är det ändå så att ens forskare som mest ivrigt talat om att utestänga ”det subjektiva” i sökandet efter ”objektiv kunskap” varit medvetlösa, någon slags ”icke-subjekt” (ibid. s.14).*

I vår förförståelse ingår komponenter som bl.a. språk och begrepp, trosuppfattningar och föreställningar, personliga erfarenheter som vi tar med oss i interaktionen med andra och i våra försök att tolka meningsfulla fenomen (Gilje & Grimen 2000). Naturligtvis har även vi vår förförståelse med oss när vi ska skriva vår uppsats. Vi kan inte träda ut ur ”världen”, stå utanför och betrakta det som händer utan att ha egna åsikter om vad som är rätt och fel. Har det då någon betydelse att det är två kvinnor som skriver i ämnet ”kvinnomisshandel”? Svensson och Starrin (1996) framhåller att personligt engagemang och erfarenheter av det som forskaren ska studera ofta kan uppfattas som fördelar eftersom forskaren redan är ”insider” från början. Som exempel på detta nämner Svensson och Starrin de kvinnliga forskare som studerat våld mot kvinnor. Vi har visserligen inga erfarenheter av sådant våld men vi är ju kvinnor.

Vår strävan har varit att vara så noggranna och precisa som möjligt. Vi har bara undersökt det som vi haft för avsikt att undersöka och ingenting annat. Genom att våra data är relevanta för problemställningen hoppas vi kunna uppnå ett tillfredsställande resultat. Detta är en nödvändig förutsättning för att vi ska kunna få svar på våra frågeställningar.

1.7 Analys och transkribering

Så snart vi utfört en intervju började vi bearbeta och analysera den information vi fått. Eftersom vi använde minidisk, avlyssnade vi disken och skrev ordagrant och i sin helhet ner hela intervjun med hjälp av dator. Vi delade in informationen i teman, kategorier, koder etc. Arbetet med informationen ska inte vara ett mekaniskt arbete, det gäller att tänka, reflektera osv. Det finns inte någon ”bästa metod”, det gäller helt enkelt bara att vara systematisk, organiserad och uthållig (Robson, 1996). Först gäller det att sortera in informationen i ”olika fack” för att sedan sätta ihop allt till en helhet.

Vi delade in intervjusvaren i tre ”områden”:

Tiden före misshandeln

Tiden under misshandeln

Tiden efter misshandeln

Under huvudteman lade vi in subteman, grupperade in intervju svaren under dessa och sedan arbetade vi med materialet för att få fram en text. Texten vi fick fram innehöll uttalande om en rad företeelser som vi ansåg vara knutna till det som vi har i fokus i vår uppsats. I vår analys har vi valt att inte använda oss av denna indelning eftersom vi insåg att det var omöjligt att dela in processen i samma fack som vi gjorde i avsnitten presentation av intervjuerna. Vi har därför valt att dela in analysen under andra rubriker.

1.8 Källkritik

Vi är medvetna om att vi inte kan dra generella slutsatser om alla misshandlade kvinnor eftersom det resultat som vi uppnått i vår undersökning bara gäller de kvinnor som vi har intervjuat. Vi är även medvetna om att svaren på våra intervjufrågor kan variera beroende på intervju personernas syfte med att ställa upp i undersökningen. Frågor som var aktuella för oss var t.ex. behövde kvinnorna bearbeta sina erfarenheter eller ville kvinnorna smutskasta männen etc.?

1.9 Medförfattare

Jarrick och Josephson (1996) skriver att idealet för ett författarlag är att var och en skriver varje del av uppsatsen och samtidigt är förberedd att på vilket skede som helst resonera om det skrivna med medförfattaren. Det är det bästa utgångsläget för att utbyta tankar, definiera frågeställningar, förbättra formen på uppsatsen, ta samman avsnitt och jämföra formuleringar mot varandra. På grund av tidsbrist är det inte alltid möjligt att gå till väga på detta sätt. Vi delade upp arbetet mellan oss men skrev de viktigaste delarna tillsammans. Det var viktigt att vi hade en öppen diskussion i varje fas av arbetet. Vi har lagt fram halvfärdiga dispositioner och preliminärt utformade avsnitt och sedan diskuterade vi om det behövdes några ändringar. Det tankeutbytet ledde oss mot en bättre uppsats och mot ökad insikt om skrivandets villkor. Nidal Khalil har varit huvudansvarig för avsnitten 2.1 t.o.m. 2.5. Marianne Kittel har varit huvudansvarig för avsnitten 2.6 t.o.m. 2.10. I avsnittet 2.14 är Nidal Khalil huvudansvarig för avsnitten: misshandel och missbruk, första kontakten med en utomstående och bemötandet

och kvinnornas egen förklaringsmodell. Marianne Kittel är huvudansvarig för avsnitten: den stora kärleken, första slaget, världen krymper och sista slaget. Resten av uppsatsen har vi skrivit gemensamt.

1.10 Fortsatt framställning

Avhandlingen inleds med en kort historieberedning av lagstiftning beträffande våld mot kvinnor förr och idag. I samma avsnitt tar vi upp olika verksamheter som berör våldsutsatta kvinnor. Därefter följer en kort redovisning av begreppen våld, misshandel, kontroll och makt. Vi tar även upp bl.a. tecken och symtom, missbruk och kvinnomisshandel, vanliga missuppfattningar och myter. Vi anser att det har ett samband med vårt syfte och våra frågeställningar.

Sedan följer en redovisning om tidigare undersökningar som är gjorda på våld mot kvinnor i nära relationer. Därpå följer teoretiska utgångspunkter, förklaringsmodeller och tidigare undersökningar. Efter det har vi en presentation av våra intervjupersoner och vårt intervjumaterial. I analysen av vårt material diskuterar vi bl.a. utifrån teoretiska perspektiv och tidigare undersökningar. Slutligen för vi en diskussion där vi även för fram våra egna funderingar och åsikter.

2. Avhandling

2.1 Lagstiftning

2.1.1 Historia

I gamla tider uttryckte samhällets företrädare klart och tydligt att hela samhällsordningen skulle upprätthållas genom familjen. Att säkerställa mannens dominans och auktoritet inom familjen blev i statens ögon angeläget. Kyrkan har också spelat en viktig roll. Med utgångspunkt i sin auktoritet har den understött mannens rätt att bruka våld mot kvinnan. Kvinnor behandlades i de svenska landskapslagarna som mannens egendom. Kvinnofridslagarna på 1200- talet betraktade våldtäkt som allvarliga brott men enbart då förövaren var en man utanför släkten (Eliasson, 1997).

Tager du kvinnan om handleden, bör en halv mark.

Tager du om bröstet, böt ett öre.

Tager du om ankeln, böt åtta örtuger.

Tager du ovanför knät, böt fem örtuger.

Tager du en hand längre upp, då är det skamliga greppet; de flesta kvinnor tåla det sedan det kommit därtill.”

Gotlandslagen, 1300- talet. (Heimer & Nylén, 1999:5).

Våld mot kvinnor, som inte ansågs nog fogliga mot sina män, ansågs självklart och finns beskrivet från 1600-talets Sverige. Att tillerkänna kvinnor fullständiga mänskliga rättigheter som självständiga individer är en företeelse som kom i samband med demokratiseringen på 1900- talet (Eliasson, 1997). I Sverige, liksom i de flesta västerländer, har samhällets sätt att reagera på våld och hot mot kvinnor varierat kraftigt under 1900- talet. Tidigare såg man det som familjens angelägenhet att reda ut sina problem. Den svenska lagstiftaren hade tidigare uppfattningen att försoning som regel var lyckligare än intervention från samhällets sida (Heimer & Nylén, 1999).

I och med kvinnorörelsens framväxt och tillkomsten av kvinnojourer i slutet av 1970- talet började våldet mot kvinnor uppmärksammas. När brottsbalken trädde i kraft 1965 kriminaliserades våldtäkt inom äktenskapet. Ändringen motiverades med att det av hänsyn till kvinnans sexuella frihet i princip ansågs oriktigt att från våldtäktsbrott avgränsa sådana fall då maken med hot eller våld tilltvingar sig samlag med hustrun. Förändringen var en av de mest omdiskuterade principiella nyheterna inför brottsbalkens antagande 1962.

Kvinnomisshandel sågs som en privat angelägenhet och det dröjde fram till 1982 innan denna syn ändrades (Heimer & Nylén, 1999, Widding Hedin, 1997).

2.1.2 Kvinnomisshandel enligt svensk lag

Kvinnomisshandel och grov kvinnofridskränkning är brott som faller under allmänt åtal. Socialtjänstens ansvar regleras framförallt genom socialtjänstlagen. I 5 och 8 § socialtjänstlagen står det bland annat att kommunen skall erbjuda grupper och enskilda sin hjälp. Vidare klargörs det i 8 a § att Socialnämnden bör verka för att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet får stöd och hjälp för att förändra sin situation (Norström & Thunved, 2002).

Det finns ingen lagstadgad skyldighet att göra anmälan om brott som begåtts. Däremot föreligger det enligt 23 kap. 6 § brottsbalken (1962:700) en skyldighet att avslöja vissa allvarliga brott som är ”å färde” (Socialstyrelsen, 2001).

Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) reglerar det ansvar hälso- sjukvården har när det gäller våld mot kvinnor. Ansvaret kan kortfattat sammanfattas som att upptäcka tidigare eller pågående utsatthet för våld och angrepp, göra medicinskt bedömning och ge behandling samt följa upp givna insatser. Inom ansvaret ligger även att hänvisa våldsutsatta kvinnor till andra vårdgivare inom hälso- och sjukvården likaväl som till socialtjänst och andra som kan medverka till att kvinnan får de insatser hon och hennes familj behöver (Norström & Thunved, 2002).

Det vi idag kallar för kvinnomisshandel definieras enligt lagen som ett avsiktligt, upprepat våld utövat av en man mot en kvinna, som han har eller haft ett emotionellt/sexuellt förhållande till. I media och i polissammanhang förekommer termen ”lägenhetsbråk” som ibland motsvarar ren kvinnomisshandel. Lägenhetsbråk är en diffusare beteckning som täcker alla sorters privata våldsamma konflikter som äger rum inomhus (Eliasson, 1997).

Det vanligaste är att blanda samman kvinnomisshandel och familjevåld. ”Kvinnomisshandel” skiljer sig från beteckningen ”familjevåld” så till vida att den anger att kvinnan är den primära måltavlan för våldet, även om det händer att också barn misshandlas emotionellt och fysiskt i familjer där kvinnan bli slagen. Familjevåld är en vilseledande beteckning på

kvinnomisshandel eftersom den antyder att de inblandade är jämbördiga partners i en oklar relation inom familjen, som utövar våld mot varandra. Kvinnomisshandel är att föredra framför beteckningen familjevåld, eftersom den anger relationerna mellan parterna, i vilken riktning våldet går, vem som är utövare och mottagare av våldet. Termen är definitivt inte synonym med familjevåld. Kvinnomisshandel är en deskriptiv benämning på mäns psykiska och fysiska våld mot kvinnor. Termen "sexualbesatt våld", som har sitt ursprung bland brittiska forskare och kvinnojoursarbetare, är mer analyserande (ibid.).

I Brottsbalken (1962:700) tredje kapitel behandlas brott mot liv och hälsa. Med utgångspunkt i brottens allvarlighetsgrad delas de in i fem huvudkategorier. Ofredande innebär att någon tillförs uppsåtligt mindre kroppsligt obehag såsom lindriga knuffar, blir utsatt för störande ljud eller ljus, eller någon sliter i vederbörandes kläder. Misshandel innebär uppsåtligt tillfogande av kroppsskada, sjukdom eller smärta, försättas i vanmakt eller liknande tillstånd. Till kroppsskada klassificeras skador som sår, svullnader och frakturer, men också funktionsrubbnings såsom förlamningar och skador på syn eller hörsel. Den sjukdom som avses kan vara såväl fysisk som psykisk. Med smärta avses fysisk lidande som inte är obetydligt. Till kategorin grov misshandel räknas misshandel som antingen är livsfarlig, ger svåra kroppsskador eller ger upphov till allvarlig sjukdom, där gärningsmannen använt sig av vapen eller tillhyggen eller visat synnerlig hänsynslöshet och råhet. Med mord rubriceras uppsåtligt dödande. Dråp är rubriceringen på brott där någon berövats livet genom uppsåtligt dödande, men där det föreligger sådana omständigheter att gärningen är att anse som mindre grov (Hydén, 1995).

2.1.3 Sekretess och tystnadsplikt

I 14 kap. Sekretesslagen (1980:100) finns bestämmelser om vissa begränsningar i sekretessen och om förbehåll. Där anges att sekretess råder och att uppgifter får röjas endast om det står klart att de kan lämnas ut utan att det medför men för den enskilde. Sekretessen gäller inte i förhållande till den enskilde själv (Socialstyrelsen, 2001).

Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om enskildes hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon henne/honom närstående lider men. Inom den enskilda hälso- och sjukvårdslagen gäller tystnadsplikt, vilket innebär att hälso- sjukvårdspersonalen inte obehörigen får röja vad

man i sin verksamhet fått veta om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden (ibid.).

Enligt 14 kap. 2 § sekretesslagen kan personalen inom socialtjänsten lämna uppgift till polis- och åklagarmyndighet angående misstankar om vissa allvarliga brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Någon skyldighet att på eget initiativ lämna uppgifterna finns inte. Vidare får socialtjänsten och personalen inom hälso- och sjukvården lämna uppgift om misstanke om brott, enligt 3, 4 och 6 kap. brottsbalken, mot den som inte fyllt 18 år (Socialstyrelsen, 2001).

Av 14 kap. 2 § sjunde stycket framgår att sekretessen inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten inte ”hindrar att uppgift om enskild som inte fyllt 18 år, eller som missbrukar alkohol, narkotika, eller flyktiga lösningssmedel, lämnas från myndighet inom hälso- och sjukvården till socialtjänsten till annan myndighet, om det behövs att den enskilde ska få nödvändig vård, behandling eller annat stöd” (ibid.).

2.1.4 Barnens rätt

Barnets ställning har stärkts med den nya bestämmelsen i föräldrabalken (1949:381) där det fastslås att domstolen ska besluta om vårdnad efter vad som är bäst för barnet. I 6 kap 2 a § föräldrabalken står det att barnets bästa skall komma i främsta rummet vid avgörande av alla frågor som rör vårdnad, boende och umgänge (Norström & Thunved, 2002).

Socialtjänsten är den myndighet som har det yttersta ansvaret när det gäller barn. Bland annat 1 § och 9 § anger att socialtjänstlagen (1980:620) har ett särskilt ansvar för barn som far illa eller på andra sätt lever i utsatta situationer. Anmälan skall genast göras till Socialnämnden enligt 71 § socialtjänstlagen om någon verksamhet som berör barn får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till en underårigs skydd. Socialnämnden skall då genomföra en utredning enligt 50 § socialtjänstlagen (ibid.).

2.2 Verksamheter för utsatta kvinnor

2.2.1 Kvinno- och brottsofferjourer, familjerådgivning samt socialjouren

Många våldsutsatta kvinnor vänder sig till andra insatser, exempelvis kvinnojouren eller kyrkan med sina problem. Ett av skälen kan vara att de vill vara anonyma. Det finns idag cirka 145 kvinnojourer i Sverige organiserade i två riksorganisationer. Kvinnojouren är en ideellt arbetande förening. Ibland bedrivs verksamheten ”öppen” men ofta fungerar jourerna som en dold verksamhet med skyddat boende för utsatta kvinnor. Kvinnojouren erbjuder hjälp och stöd till kvinnor som är utsatta för misshandel och andra övergrepp genom att lyssna, ge råd eller erbjuda henne boende i jouren. Målet med jourernas verksamhet är oftast att hjälpa, skydda och stötta misshandlade och hotade kvinnor som söker hjälp. Kvinnojouren i Helsingborg kan inte erbjuda hjälp åt kvinnor som har ett pågående missbruk. Dessa kvinnor hänvisas till andra instanser (Intervju 020514, Else- Marie Larsen, Kvinnojouren).

Brottsofferjourer finns i drygt 1110 kommuner. Till jouren finns anslutna ett antal ideellt arbetande särskilt utbildade stödpersoner, som ska stödja och hjälpa brottsoffer. Stödpersoner träffar brottsoffer enskilt och ger stöd genom att samtala med brottsoffret, ge information om rättsprocessen, följa med vid rättegång samt hjälpa till vid kontakt med andra myndigheter och försäkringsbolag etc.

Socialjourens uppdrag är bland annat att kunna akut ta hand om utsatta kvinnor och hjälpa till med det ”praktiskt”. Socialjouren har till uppgift att försöka identifiera förändringsprocessen som kvinnan befinner sig i. Personalen kan även göra en säkerhetsplanering som bland annat innebär information om hur man kan öka tryggheten och säkerheten för kvinnan.

Familjerådgivningen Öresund i Helsingborg driver samtalsgrupper för kvinnor som har det gemensamt att de levt eller lever i en nära relation där det förekommit/förekommer våld. För att få delta i gruppamtal har kommunen två krav:

Kvinnan får inte ha ett pågående missbruk eller tala för dålig svenska. Detta för att det är viktigt för kvinnan att kunna delta i alla samtal och förstå det som sägs. Man vill inte skapa ett ”utanförskap” för kvinnan (Intervju 020513, Birgitta Persson, Familjerådgivningen).

Ovan nämnda verksamheter kan utgöra ett komplement till det stöd som myndigheterna kan ge kvinnan och samverka med dessa är därför en viktig del av myndigheternas insatser för våldsutsatta kvinnor (Informationsblad från respektive verksamhet, 2002).

2.3 Definitioner och begrepp

2.3.1 Internationella definitioner av kvinnomisshandel

Kvinnomisshandel är inte en enstaka händelse utan snarare ett mönster av övergrepp mot en person. Det kan röra sig om fysiska, sexuella, psykiska, sociala och ekonomiska övergrepp (Hydén, 1995). Det finns olika sätt att beteckna "kvinnomisshandel". I USA och Kanada används ofta begreppen "family violence", dvs. familjevåld eller "domestic violence" dvs. våld i hemmet. Dessa begrepp brukar också inkludera annat våld som kan förekomma inom en familj, så som barnmisshandel och våld mot äldre. I Sverige har man ofta kommit att använda begreppet "sexualiserat våld". Det har sitt ursprung hos brittiska forskare och täcker in misshandel, våldtäkt, sexuella övergrepp mot barn, sexuella trakasserier och prostitution (Socialstyrelsen, 2001).

2.3.2 Definition av begreppet våld

Begreppet våld är en indelningsgrund där handlingens sociala sammanhang tas till utgångspunkt för en bedömning av handlingen snarare än själva våldsbeteendet. Det centrala i den sociala situation som betecknas misshandel är att det rör sig om en handling där förövaren genom bruk av våld uppsåtligt tillfogar offret kroppsskada, sjukdom eller smärta (Hydén, 1995). Fysiska övergrepp kan innefatta att mannen exempelvis river, biter, bränner, skakar eller knuffar kvinnan. Likaså kan fysiska övergrepp bestå av örfilar, knytnävsslag, sparkar, stryptag eller användning av olika typer av vapen mot kvinnan (Socialstyrelsen, 2001).

En annan typ av övergrepp är olika former av hot. Mannen kan hota att döda, skada, eller bruka våld direkt mot kvinnan eller mot någon annan som är viktig för henne. Mannen kan också hota med att begå självmord. I en relation där våld förekommer, behöver orden i sig inte vara hotfulla, det är istället sättet de sägs på eller mannens gester, som kan upplevas som hotande (Eliasson, 1997).

Sexuella övergrepp omfattar en rad olika handlingar. Att fysiskt eller genom hot tvinga sig till samlag eller andra former av sexuella handlingar är några exempel. Men misshandel i samband med samlag räknas också som sexuella övergrepp. Andra exempel är att tvinga kvinnan till att se på pornografi eller till sexuella aktiviteter inför andra (ibid.).

Känslomässigt psykiskt våld kan, jämfört med fysiskt våld, vara svårt att känna igen. Upplevelserna och konsekvenserna av denna typ av övergrepp kan dock vara nog så allvarliga. Känslomässiga övergrepp kan bestå av olika systematiska verbala angrepp, exempelvis kränkande, nedsättande och förnedrande ord. Det kan röra sig om kvinnans föräldrar, om hennes utseende och klädsel, hennes vänner och familj eller om upprepande verbala angrepp på kvinnans värde som person. Skadegörelse, angrepp mot inventarier eller andra föremål och våld/ hot om våld mot husdjur kan också utgöra exempel på känslomässigt våld (Eliasson, 1997).

Till de känslomässiga övergreppen kan också isolering räknas. Mannen kan försöka kontrollera kvinnans tid, aktiviteter och kontakt med andra människor genom att exempelvis ständigt vara med henne. Kvinnan hindras genom svartsjukesutbrott och hot att träffa och umgås med sina släktingar, vänner och arbetskamrater. Mannen kontrollerar vart hon går, vem hon träffar och i vilka ärenden, vad hon läser, tänker och tycker.

Mannen kan bete sig på ett sådant sätt som ska göra henne rädd, särskilt rädd för att bli misshandlad. Hit hör brutalt uppträdande bland annat genom att slå sönder möbler och liknande, använda sig av hotfulla gester, blickar och ett röstläge som låter henne förstå att han är nära till ett våldsbrott. Hit hör också att köra bil på ett vårdslöst sätt och hota om att köra ihjäl sig själv och barnen eller hela familjen.

Även barn i familjen kan direkt eller indirekt komma att dras in i misshandelssituationen. Mannen kan skada barnen eller hota kvinnan för att kunna kontrollera henne. Han kan hota med att ta ifrån henne vårdnaden om barnen eller vägra betala underhåll. Barnen får framföra speciella meddelanden till modern som innehåller förtäckta hot mot henne osv. (Eliasson, 1997).

En annan form av övergrepp är att ta kontroll över t.ex. bilen, inköp av mat och kläder, försäkringar och pengar. Det kan ske oberoende av vem som arbetar och har inkomster. Mannen kan förhindra att kvinnan blir självförsörjande, han kan vägra att arbeta och insistera

att kvinnan försörjer familjen. Kvinnan får inte tillgång till de ekonomiska resurser hon behöver om hon är ekonomiskt beroende. Kontroll, manipulation och stöld av hennes egen inkomst och besparingar är också en form av övergrepp och kontroll för att göra henne beroende. Ovarsam hantering av familjens gemensamma resurser, inköp på kredit som kvinnan för att rädda anseendet tvingas betala räknas även som en form av övergrepp.

Genom hot om bestraffning tvingas kvinnan att gå med på saker mot sin vilja. Genom hot mot barn, husdjur eller närstående som upplevs som sårbara, tvingas kvinnan tillmötesgå mannens önsknings. Andra hot är att ta barnen från henne eller anklaga henne för att lida av psykiska störningar (Eliasson, 1997, Socialstyrelsen, 2001).

2.4 Tecken och symtom

2.4.1 Fysiska skador

Det är inte alltid att de fysiska och psykiska konsekvenserna av våldet är tydliga för omgivningen. Exempel på skador kan vara blåmärken, frakturer, stickskadorna, krossskador samt brännskador. Skadorna kan uppstå på en mängd sätt t.ex. genom sparkar, knuffar, slag och stryptag. Vanliga ställen för skador är ansiktet, nacken och huvudet. Men det är även vanligt på områden som döljs av kläder. Skador på och kring ögon och öron, frakturer och mjukdelsskador är också vanligt. Många skador, delvis läkta och nya skador är också vanliga tecken på våld mellan mannen och kvinnan. Förklaringar till hur skadorna uppkommit brukar i vanliga fall inte stämma (Warshaw & Ganley, 1998, i Socialstyrelsen, 2001).

2.4.2 Psykiska tecken

När en misshandel har pågått en längre tid kan det leda till psykiska besvär hos kvinnan. En vanlig reaktion är depression. Självordsförsöken ökar hos kvinnor som är misshandlade. Enligt Warhaw (1998) kan ett psykotiskt tillstånd dölja en misshandelssituation och kan sedan misstolkas som att kvinnan har paranoidea föreställningar eller dylikt. Enligt forskning har nära hälften av våldsutsatta kvinnor symtom på ångeststörningar. Om den drabbade kvinnan, som redan lider av en psykisk störning, utsätts för misshandel kan detta förstärka den psykiska störningen (Gelles & Harrop, 1989, i Socialstyrelsen 2001).

2.5 Vilka kvinnor?

2.5.1 Alla sociala skikt

Våld mot kvinnor är inte enbart ett problem bland socialt utslagna människor. Problembilden är betydligt mer komplex och varierad. De socialt utsatta utgör visserligen en del av problemområdet eftersom de är mer markanta i vissa sammanhang och mer synliga i vissa delar av samhällsapparaten. Men kvinnor misshandlas också av män som innehar goda sociala positioner, sådana män som man tror inte beter sig på sådana sätt. Det förekommer hustrumisshandlare i domarkåren, bland poliser, i läkarkåren, bland prästerskapet - våld mot kvinnor förekommer helt enkelt överallt i samhället (Heimer & Nylén, 1999).

2.5.2 Missbruk och kvinnomisshandel

Hög konsumtion eller missbruk av alkohol och droger kan vara indikationer på att kvinnan är utsatt för misshandel. Enligt Socialstyrelsens rådslag (2000) med erfarna socialsekreterare visade det sig att det är vanligt att socialt utsatta och missbrukande kvinnor utsätts för våld och trakasserier. Stöd och hjälp kan i dessa fall vara mycket komplicerat (Socialstyrelsen, 2001).

Det är känt att i drogmissbrukande grupper förekommer mycket våld mot kvinnor. I ett amerikanskt material på 300 kvinnor, som intervjuades på en kvinnojour, uppgav en tredjedel att deras manliga partner var missbrukare (Okun, 1986, i Eliasson 1997).

Tunving (1985) beskriver ett mönster hos unga heroinmissbrukande kvinnor i Sverige. De missbrukande kvinnorna försörjer ofta äldre missbrukande nedgångna män genom prostitution och får dessutom stå ut med avsevärd fysisk och emotionell misshandel från dem de försörjer (Tunving & Nilsson, 1985, i Eliasson, 1997). En annan vanlig orsak, som misshandlade kvinnor själva uppfattar som orsak till mäns våld är alkoholmissbruk. I ett land med en alkoholkultur som vår har kopplingen mellan alkohol och våld mot kvinnor fått uppmärksamhet. Det kan sägas att det finns tydliga samband mellan alkoholförsäljning och förekomst av våld mot kvinnor. Det finns också statistiska samband mellan alkohol och våld (Eliasson, 1997).

Missbrukande kvinnor som utsätts för våld kan ha en särskilt svår ställning av flera skäl. Missbrukande kvinnor är den grupp som riskerar att passa in allra sämst på föreställningen av det idealtypiska offret och de anses ofta som särskilt svåra att etablera kontakt med polis och socialtjänst (Socialstyrelsen, 2001).

En missbrukande kvinna tas inte heller emot hos landets kvinnojourer eftersom jourerna varken anses sig ha kompetens eller resurser för att kunna möta hennes behov och samtidigt ge övriga kvinnor som sökt jouren trygghet och lugn (Else- Marie Larsen, Kvinnojouren). Inom missbrukarvården är det inte givet att man har kunskaper om de svåra erfarenheter som kanske bidragit till kvinnas missbruk eller ökat hennes drogberoende. Tills nu har efterforskningar visat på att missbrukande kvinnor i mycket högre omfattning än män varit utsatta för fysiska, psykiska och sexuella övergrepp. Det finns endast ett litet antal behandlingsresurser i Sverige som koncentrerar sig på kvinnor med missbruksproblem i form av så kallade kvinnokollektiv eller specialavdelningar (Socialstyrelsen, 2001).

Enligt BRÅ-rapport 2000:11 har det framkommit, i såväl utländska som svenska, studier att alkohol eller någon form av missbruk hos våldsmännen ofta finns med i bilden vid en stor del av det våld som utövas mot kvinnor. Omkring 40 % av de misshandlande männen hade dokumenterade alkoholproblem mot 26 % av de misshandlade kvinnorna. Ofta kommer dessa män inte ihåg misshandelstillfället på grund av ruset och de tenderar att vara mycket ångerfulla efteråt när de är i nyktert tillstånd. De män som är missbrukare är i högre utsträckning tidigare dömda för brott mot samma offer än de män som inte innehar något missbruk. Majoriteten av männen som blev dömda för våldsbrott hade någon form av missbruksproblem. I en studie av Rying (2000) framkommer det att hälften av männen som brukade dödligt våld i en nära relation var påverkad av alkohol vid brottet.

2.5.3 Vanliga missuppfattningar och myter om kvinnomisshandel

Att kvinnor ska ha rätt till att leva sitt liv utan våld är inte helt självklart. Myter om kvinnan utnyttjas av män som begår övergreppen och många gånger accepteras mannens våldsamma uppträdande eftersom det är kvinnan som tillskrivs rollen som den skyldiga parten. Att kvinnomisshandel är ett vanligt gräl som går över styr är en vanlig missuppfattning. Mannen kan inte behärska sin uppflammande vrede så han slår helt enkelt till kvinnan. Det är naturligtvis inte hans avsikt att tillfoga kvinnan skador men på grund av hans starka känslöstämning kan han inte hejda sig. Detta innebär att mannen inte behöver ta ansvar för

sina handlingar. En annan vanlig uppfattning eller myt är att misshandlade kvinnor är karltokiga, desperata och ensamma kvinnor som kastar sig i armarna på första bästa karl och sedan inte vill stå för det. Kvinnan skriver också om verkligheten, dvs. ljuger om misshandeln, på grund av att kvinnan vill hämnas på mannen av olika anledningar (Eliasson, 1997).

Kvinnor tycker om att bli slagna och en örfil får väl en kvinna tåla. ”Om det var så illa skulle hon ha stuckit för länge sen”, säger grannar och vänner. Detta är för omgivningen en ursäkt för att slippa lägga sig i. Misshandlade kvinnor skiljer sig, men flyttar genast ihop med en ny karl som slår henne. Det är ju bara en viss typ av kvinnor som blir misshandlade. Det är säkert spritens fel alltihop eller så har hon säkert provocerat honom. Man ska inte lägga sig i hur folk har det hemma - ”Om det var så illa skulle hon stuckit för länge sen” härstammar också från kvinnans svårighet att utan samhällets hjälp kunna bryta upp (Rudling & Lindberg, 1982). Det är lätt att sopa kvinnomisshandel under mattan genom att säga att det bara är alkoholister, socialt utstötta och kriminella som står för denna typ av våld. ”Annars är han säkert invandrare. Det vet man ju hur de är och hur de behandlar kvinnor” (Eklund-Moroney & Reuterskiöld, 1998).

2.5.4 Attityder

Frågan: ”Varför går hon inte?” kommer alltid på tal i diskussioner rörande kvinnomisshandel. Lena Widding Hedin (1997) menar att det inte är lätt för kvinnan att bara lämna förhållandet. Kvinnan har kanske försökt att lämna mannen men inte fått det stöd som hon hade behövt. Attityder förväxlas ofta med värderingar (Eliasson, 1997). Värderingar, de grundläggande normer i samhället eller i en grupp, är grunden för våra attityder. Det har stor betydelse för kvinnan hur hon blir bemött när hon berättar om sin situation. Våra attityder till de kvinnor som misshandlas av sina män påverkar kvinnornas egna uppfattningar om sig själva och sin situation.

2.6 Varför går hon inte?

2.6.1 Tidigare rapporter

Många misshandlade kvinnor stannar hos misshandlaren för barnens skull, av ekonomiska skäl, av rädsla för ensamhet och/eller för att inte bli socialt utstötta. En stor majoritet stannar kvar av rädsla för att annars bli slagna ännu värre. Kvinnan kan även stanna kvar av rädsla för att bli dödad om hon lämnar misshandlaren (Eklund-Moroney & Reuterskiöld, 1998).

Varför stannar kvinnan i ett förhållande där hon riskerar att utsättas för hot och våld? Forskare pekar på att det har givits olika förklaringar till denna fråga utifrån intrapsykiska, interpersonella och strukturella perspektiv (Peled i Socialstyrelsen, 2001). Det gemensamma i många av dessa förklaringar är att se kvinnan som "fångad" i sin relation. Oftast antas att ett slut på våldet förutsätter att kvinna bryter relationen.

Sammantaget kan sägas att orsakerna till att kvinnan stannar är många och varierar från individ till individ. Ett skäl som många kvinnor i olika studier uppger är rädsla för fortsatt våld och att våldet ska förvärras. Forskningen visar också att denna rädsla är realistisk. Risken för kvinnan att utsättas för allvarliga skador och dödligt våld ökar då kvinnan har lämnat relationen eller då mannen tror att kvinnan är på väg att gå ifrån honom (Ganley, 1998, i Socialstyrelsen 2001). Så länge kvinnan är i närheten av mannen kan hon behålla illusionen av att hon har honom under en viss kontroll. Ger hon sig av förlorar hon den illusionen och upplever sig utelämnad åt sin rädsla, åt hans godtycke och åt hans hot om att utsätta henne för värre våld (Hydén, 1995).

Några ytterligare exempel på orsaker som framhålls som hinder för kvinnan att lämna mannen är att kvinnan är ekonomiskt bunden till/beroende av mannen, kvinnan har svårt att skaffa egen bostad, kvinnans religiösa eller kulturella värderingar föreskriver att familjen ska bevaras intakt till varje pris samt att kvinnan anser att det är viktigt för barnen att familjen är samlad. Men det kan även bero på att mannen och kvinnan har gemensam vårdnad om barnen eller att kvinnan är handlingsförlamad på grund av psykisk stress. Kvinnan kan även tro att mannen inte klarar sig utan henne eller så är kvinnan beroende av mannen på grund av sjukdom eller funktionshinder. Men andra orsaker kan även vara att kvinnan fortfarande har starka känslor för mannen och förhoppningar om att våldet ska upphöra. En del kvinnor kan sakna stöd från omgivningen (Ganley, 1998, Widding Hedin 1997, Kelly, 2000 i Socialstyrelsen, 2001).

2.7 Teoretiska utgångspunkter

Som vi tidigare har konstaterat, både med hjälp av litteratur och tidigare forskning, är våld mot kvinnor ett komplext område. Därför anser vi att det är omöjligt att utgå från endast en teori. Senare tiders forskning (Heimer & Nylén, 1999) visar att det finns ett antal orsaker till att våld utvecklas i parrelationer och befästs som normalitet. Det går inte att förenkla eller generalisera genom enstaka förklaringar som till exempel att våldet enbart skulle förekomma som utslag av psykisk sjukdom, alkoholmissbruk eller annat drogmissbruk. Det går inte heller att förklara mot bakgrund av speciella individualpsykologiska, socialpsykologiska, strukturella eller biologiska förhållanden. Bara en förklaringsmodell eller teori kan inte helt klarlägga kvinnornas handlingsmönster. Dessa teorier eller förklaringsmodeller ger inte, var för sig, svar på varför kvinnan stannar kvar. Det är en kombination av olika teorier som kan appliceras på den process som kvinnorna genomgår. Stämplingsteorin kan kanske vara en av många förklaringar till varför kvinnan stannar kvar. Men den ger ingen förklaring till varför mannen misshandlar kvinnan.

2.8 Förklaringsmodeller

2.8.1 Förklaringsmodeller till våldet

Enligt det individualpsykologiska fenomenet har männen ofta själv varit utsatta för misshandel som barn. Moderskontakten har ofta varit otrygg samtidigt som fadern inte varit något gott maskulint identifikationsobjekt. Det kan också bero på vissa personlighetsdrag hos männen. Enligt den socialpsykologiska teorin lever mannen i en socialt belastad situation där han känner att hans kompetens som man starkt ifrågasätts (Cullberg, 1999). Den strukturella/samhälleliga teorin bygger på att samhällsstrukturen är grunden till att män har makt över kvinnor. Manssamhället ger maktobalans mellan kvinnor och män. Det är därför som våldet mot kvinnor får en särskild allvarlig dimension. En del vill inte se problemen, ibland kanske därför att det är svårt att acceptera att många kvinnor, även i civiliserade miljöer, fortfarande tyranniserar i sina parrelationer (Holmberg, 1999).

Åsikterna om orsakerna till mäns våld mot kvinnor går därför vida isär. Kvinnomisshandel är manssamhällets brutalaste sätt att visa sin makt över kvinnorna anser flera inom den feministiska forskningen. Vissa män utövar sin makt med våld och andra med ord, det är bara en gradskillnad (Bergmark & Hamne Lundberg, 1995). Vissa män tar till våld när de känner sin ställning ifrågasatt eller hotad, när de känner rädsla för att bli övergivna eller känner sig

kränkta. Och det verkar finnas några gemensamma drag mellan dessa män som misshandlar sina kvinnor. För män som misshandlar sina kvinnor är kontroll ett lösenord och när männen mister kontrollen utlöses paniken. Det kan gälla kontroll över äktenskapet, sina känslor, kvinnans vänner och vad hon gör (ibid.). Det är inte på grund av sin stora kärlek till kvinnan eller på grund av att hon är kvinnan i hans liv som mannen är svartsjuk. Han vill kontrollera kvinnan och hennes liv och han litar inte på henne. Svartsjukan och anklagelserna kommer ur den egna osäkerheten och rädslan att inte duga.

Det går att vänja sig att bli slagen (Lundgren, 1993). Våldet kommer smygande och blir ett vanligt inslag i kvinnans liv. Kvinnan internaliserar våldet, ser inte vad som händer och upplever inte längre våldet som "våld". Mannen isolerar kvinnan från omvärlden genom att kontrollera allt vad kvinnan gör. Kontakten med föräldrar, vänner, arbetskamrater osv. minskar och kvinnans livsrum krymper så att till sist är det bara mannen som har monopol på kvinnans känslor, erfarenheter. Samlivet med honom blir grunden för alla jämförelser. Enligt Lundgren vill kvinnan själv isolera sig eftersom hon inte vill att andra ska få veta vilken skamfull/nedvärderande behandling hon utsatts för eftersom som hon också anser sig vara förtjänt av denna. Kvinnan drabbas av känslolokaos när mannen växlar mellan att vara våldsam och kärleksfull. Kvinnan försvarar dock mannen eftersom hon upplever mannens beteende som ett uttryck för hans kärlek.

Våldet blir normaliserat och detta går att jämföras med effekten av tortyr. Kvinnan blir främmande för att göra motstånd mot misshandeln och våldets realitet har blivit den enda verkligheten och hon har övergått till att vara ett offer. Det är på grund av att hon är misslyckad som kvinna som hon blir utsatt för mannens missnöje (Lundgren, 1993). Många kvinnor identifierar sig inte som "misshandlade kvinnor" och de ser inte heller sina män som "misshandlare". Kvinnor som utsätts för detta slags våld känner rädsla, skam och skuld. För att kunna stå ut med våldet definierar kvinnan våldet som något annat än just våld (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001). Om inte kvinnan får hjälp när hon kommit så lång i processen fortsätter hon att uppföra sig som ett offer eftersom hon tagit till sig mannens verklighet (Lundgren, 1993). Det är först när kvinnan tagit sig ut ur relationen som hon kan tolka mannens handlingar som just våld (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001).

Margaretha Hydén (1995) utgår från ett socialpsykologiskt perspektiv. Hon syftar till att utveckla ett tredje perspektiv och utgår ifrån att våldshandlingen blir till en social process. Hydén är tydlig med att fokusera på våldet som kärnproblemet i relationen och hon håller mannen ansvarig för våldet. Enligt Hydéns modell lämnar kvinnan mannen, inte alltid vid första slaget, men förr eller senare. Hon beskriver detta i termer av en uppbrottsprocess. Uppbrottet sker över en tid och är ett uttryck för motstånd mot att mannen brukar våld. Hydén urskiljer ett par omständigheter som visar sig bidra till kvinnans uppbrott. Det är när kvinnan mister hoppet om äktenskapet eller när kvinnan börjar längta efter ett nytt liv som hon tar steget och lämnar mannen (Hydén, 1995).

2.8.2 Makt och kontroll

Att ha kontroll är en viktig del i manskulturen (Stahlman, 1998). Det gäller planer, kontroll och behärskning av känslor. Det gäller även kontroll av psykiskt lidande och kontroll över samtal och konflikter. Det är i relationen till kvinnan som mannen skapar sin maskulinitet. Maskulina män och feminina kvinnor tycks locka fram och förstärka varandras typiska manliga respektive kvinnliga egenskaper och beteenden. Svag självkänsla är kanske det största hindret för intimitet. Om mannen är rädd för att bli beroende av kvinnan och anser att "kvinnliga" känslor hos honom själv kan undergräva hans noggrant uppbyggda yttre av manlighet, blir all förtrolig närhet och själslig gemenskap tillsammans med en kvinna omöjlig (ibid.).

Kontrollbehovet växer sig större och starkare hos mannen och kvinnans livsutrymme/livsrum krymper (Videll, 2000). Mannens svartsjuka som från början känns smickrande och tolkas som bevis på hur mycket mannen älskar kvinnan leder till att kvinnan drar sig undan släkt, vänner, bekanta etc. och kvinnan blir isolerad. Kvinnan känner sig alltmer kvävd och kontrollerad men kvinnan märker inte vad som håller på att hända. Våld är en maktutövning. Med makt kan man tvinga andra att göra något mot sin vilja. Våld och makt är kontroll över andra. Korta ögonblick av makt, styrka, betydelse och kontroll kan bli oerhört viktiga och lever sitt eget, delvis omedvetna liv bakom ångesten, skammen och det dåliga samvetet.

Mannens drivkraft är makt och kontroll. Men bakom dessa drivkrafter finns ofta en stor rädsla för att kvinnan ska överge honom. Genom makt och kontroll får mannen kvinnan att bli beroende av honom (Videll, 2000). Mannens makt över kvinnan i våldsrelationer brukar ofta

inledas med en stormande uppvaktning, där hon överöses med presenter, blommor och överraskningar. Männen är i början av bekantskapen uppvaktande, hänsynsfulla, ömma, hjälpsamma och ofta goda och känsliga älskare, drag som alla snabbt kan förbytas till sin motsats (Eliasson, 1997).

Mannen som misshandlar röjer sig inte med en gång. Han går sakta fram så att kvinnan gradvis ska anpassa sig och inte märka vad som håller på att hända. Han vet hur han ska få grepp om kvinnan och hålla henne kvar genom både charm, kontroll, hot och våld. Han hjärntvättar kvinnan så att hon till slut blir beroende av honom (Eklund-Moroney & Reuterskiöld, 1998).

Kvinnomisshandlarens behov och strävan är att få makt och kontroll över kvinnan för att känna sig överlägsen och säker i relationen. Men det är inte något vanligt litet psykologiskt övertag. Kvinnomisshandlaren vill ha total makt över "sin" kvinna. Han vill ha fullständig kontroll över hennes känsloliv. Genom att begränsa hennes livsutrymme gör han henne totalt beroende av honom. Makten över henne är hans tillfredsställelse och det eggas upp honom sexuellt att förnedra och straffa henne. Kvinnomisshandlaren ger uttryck åt sin "manlighet" och sitt behov av dominans genom att förnedra, misshandla och våldta "sin" kvinna. Kvinnomisshandlaren må vara hur svag som helst i själen, men han har större muskler, han är starkare och kvinnan har inte en chans mot honom (ibid.).

Man har visat att så gott som allt privatvåld sker i hemmet (Mika, 1992). Mannen har kontroll över sitt psyke, han kan behärska sig och slår inte i blindo var paret än befinner sig. Så länge man befinner sig i sällskap med andra händer inget. Det är när man kommer innanför hemmets dörrar som slagen kommer. Misshandlare har emellertid själva vittnat om att de däremot kan känna oro för att de skall förlora kontrollen under själva misshandeln och en dag "gå för långt". I själva våldsutövandet finna mekanismer som utlöser sig själva. När mannen slår första gången är det en upplevelse av tydlig gränssättning. När mannen slår andra gången använder han sig redan medvetet av sitt vapen. Så småningom blir detta vapen ett "normalt" redskap i utövandet av kontroll över kvinnan. Våldet är styrt av mannen, det är inte våldet som styr honom (ibid.).

2.9 Forskning

2.9.1 Olika undersökningar

Fram till år 2001 har det saknats statistiska uppgifter om hur vanligt förekommande våld mot kvinnor är. Överlag har det nyligen i Sverige saknats forskningsbaserad kunskap om våld mot kvinnor. Teoriutvecklingen om könsrelaterat våld är fortfarande ett eftersatt forskningsområde. Likväl har det sedan 70-talet skett en närmast explosionsartad utveckling av den genusorienterade forskningen om våld mot kvinnor både i Norden och internationellt. Eftersom Sverige saknat forskningsbaserad kunskap om våld mot kvinnor så har det medfört att våldet behandlats som ett marginellt fenomen. Insatser från samhällets sida har färgats av en sedan länge inarbetad syn på våldsverkaren som en avvikande och ovanlig man. Våld har setts som något som förekommer i speciella socialt belastade miljöer (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001).

Som vi tidigare har nämnt är forskning om våld mot kvinnor inte ett stort eller centralt område i Sverige. Detta visade bland annat utredningen "Kvinnofrid" om mäns våld mot kvinnor. När mäns våld mot kvinnor i nära relationer analyseras och diskuteras sker det ofta på olika nivåer och med olika teoretiska utgångspunkter. Våldet ses antingen som ett strukturellt/samhälleligt fenomen, som ett socialpsykologiskt relationsproblem eller som ett individualpsykologiskt problem. Inom forskningen försöker man emellertid alltmer att förena dessa olika perspektiv. Då männen som slår är en heterogen grupp, är det svårt att hitta en orsak eller en teori som är giltig för alla (Socialstyrelsen, 2001).

I BRÅ-rapporten 1997:2 skriver Mona Eliasson (1997) att hon inte är optimistisk inför framtiden när det gäller forskning om våld mot kvinnor. Forskarna kan inte själva bestämma om vad de ska forska om eftersom det måste finnas både en marknad och ett intresse för den nya kunskapen både internt inom forskningsvärlden och i samhället. Motståndet mot att erkänna våld mot kvinnor som ett samhällsproblem i Sverige är dokumenterat. Att forskningens organisation i Sverige är toppstyrd är en annan viktig faktor. Den så kallade tillämpade forskningen har tillmätts mindre betydelse och har lägre status (ibid.).

Den könsblinda forskningen anses ofta vara könsneutral. Konventionella forskare anser oftast att deras metoder är objektiva och de bortser helt från de sociala värderingar som finns invävda i forskningen och som av misstag ger resultat som missgynnar kvinnor och gör dem

medskyldiga till det våld deras män utsätter dem för. Detta gäller både våldtäkt och misshandel (Eliasson, 1997). Könslindhet ”är samhällsvetenskapernas bristande förmåga att begreppsliggöra den i övrigt nog så påfallande mansdominansen i det moderna samhället” (Brante, Anderson & Korsnes, 1998). Detta misstag försöker den feministiska forskningen undvika. Problemformuleringar och/eller metoder som lägger skulder på kvinnorna och gör dem ansvariga godtas inte. Den feministiska forskningen utgår tvärtom från den ojämlika kultur vi lever i och inom denna ram integrerar de sina teoretiska överväganden, väljer metoder och gör tolkningar. Feministiska forskare är medvetna om de värderingar beträffande kön som finns i vårt samhälle.

Regeringen och Brottsoffermyndigheten anslog 1998 medel för genomförandet av en omfattningsundersökning om våld mot kvinnor. Studien är den första svenska i sitt slag (Lundgren, 2001). Insamlingen av data gjordes i samarbete med Statistiska Central Byrån (SCB). Resultatet av undersökningen Slagen dam (2001) som studien kom att kallas, visar att våld mot kvinnor långt ifrån är ett marginellt problem. Nästan varannan kvinna i Sverige har erfarenheter av att ha blivit utsatt för våld av en man någon gång efter sin 15-årsdag. De våldsutsatta kvinnorna rapporterar också om många våldserfarenheter. Mer än var fjärde kvinna säger till exempel att hon varit utsatt för systematiskt våld av en före detta make/sambo (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001).

Bo Bergmans avhandling *Battered Wives: Why are they beaten and why do they stay?* (1987) har som syfte att undersöka varför kvinnor blir misshandlade och varför de stannar kvar i förhållandet. De 49 kvinnor som ingår i undersökningen lever fortfarande ihop med männen som misshandlar dem. Enligt Bergman kan man inte se misshandlade kvinnor som en homogen grupp. Bergman utgår ifrån kvinnornas egna utsagor om varför de tror att de blir misshandlade och delar sedan in kvinnorna i tre grupper: ”Inadekvata kvinnor” blir misshandlade på grund av deras sociala historia och nuvarande sociala situation. ”Provokativa kvinnor” är livliga, energiska, stimulanssökande och ständigt sökande efter spänning. ”De alltför kompetenta kvinnorna” är för effektiva, för dugliga, visar ingen undergivenhet och lyder inte mannen. Bergman skriver att även om vissa kvinnor provocerar sina män så ursäktar detta beteende dock inte männens våld.

Bergman säger att psykisk störning hos kvinnan kan vara en effekt av misshandeln men det kan också vara en orsak till att misshandeln fortgår. Det verkar rimligt att depressiva symtom

framkallas till följd av långvarig misshandel. Undersökningen visar att misshandlade kvinnors depressioner kan påverka kvinnans företagsamhet och göra det svårt för henne att förändra sin situation. I undersökningen kommer hälften av kvinnorna från otrygga hem där det bland annat förekommit våld och alkoholmissbruk. En tredjedel av kvinnorna uppger att de blivit sexuellt utnyttjade som barn. Dessa kvinnor har även blivit misshandlade av tidigare partners i tidigare relationer. Av de misshandlade kvinnornas män var 70 % av dem alkoholister.

I Gud och alla andra karlar (1993) intervjuar Lundgren tio djupt religiösa män om varför de misshandlar sina kvinnor. Att vara man är att vara Gud - att styra över liv och död och ta total kontroll över kvinnans liv. Intervjuerna visar på att våldet är kontrollerat vad gäller person, tid och plats samt utövningsstället och riktar sig bara till kvinnan som mannen lever ihop med. Att kontrollera kvinnligheten är också viktigt för mannen. Han slår kvinnan så att hon ska veta sin plats och för att hon ska motsvara hans norm för hur en kvinna ska vara. Kontrollen innebär att det är mannen som bestämmer om kvinnan ska leva eller dö.

Rikskvinnocentrum i Uppsala, för kvinnor som misshandlats och våldtagits, har under en tvåårsperiod, 1995-96, kartlagt 65 kvinnors besök på mottagningen (Claesson & Heimer, i Socionomen, 2000:2). Kvinnorna var mellan 18 och 65 år gamla, en stor andel fanns i åldrarna 18-25 samt 35-45. I kartläggningen hade kvinnorna i stor utsträckning utsatts för misshandel. Med ungefär hälften av kvinnorna gick det inte att etablera någon kontakt som ledde till fortsatta samtal. Orsaken till varför så många kvinnor inte var beredda att ta emot den hjälp som erbjöds är för komplicerad för att man entydigt ska kunna svara på, skriver Claesson och Heimer. För majoriteten av kvinnorna gällde dock att de tvingats fly från sitt hem med polisens hjälp, oftast tillsammans med sina barn, men att de inte sett någon möjlighet att göra radikala förändringar av sin livssituation utan kvinnan återvände till mannen. Samtalen med kvinnorna gick till en del ut på att detaljerat gå igenom vad de tyckte att de hade ansvar för när det gällde mannen som de levt tillsammans med. Claesson och Heimer menar dock att det ligger en fara i detta tillvägagångssätt. Kvinnor är mer än tillräckligt analyserade och påförda skam- och skuldkänslor i sina liv. Kvinnorna utfrågades och utreds men mera sällan undersöks de misshandlade männen.

2.10 Teorier

2.10.1 Symbolisk interaktionism

Symbolisk interaktionism har sin utgångspunkt i den kommunikativa sidan av samspel. Georg Herbert Mead framställs ofta som interaktionismens grundare. Enligt honom utvecklar människan sin identitet, personlighet och individualitet genom ett språkligt symbolutbyte i samspelsprocesser med människor i hennes/hans närhet. Det är genom interaktionen med andra som det lilla barnet gradvis lär sig att skilja mellan sig själv och omgivningen. Barnet kan uppleva sig själv och utveckla en jagbild (Brante, 1998).

Om ett barn bara är tillsammans med en person och hindras att vara tillsammans med andra är risken stor att barnet får en relativ enkelriktad identitetsutveckling (Berg, 1998). Barnet måste göra sig till ett objekt för sig själv dvs. komma utanför sig själv och se sig själv med andras ögon. Barnet måste ta andra människors roller och sätta sig in i hur de ser på barnet. På så sätt internaliserar barnet andras attityder och identifierar sig med dessa. Det är på det sätt som andra människor ser och uppfattar barnet på som sedan barnet kommer att se på sig själv (Hwang & Nilsson, 1998).

Upphovsmannen till den interaktionistiska stämplingsteorin är Howard Becker. Det enklaste sättet att beskriva teorin är: "Definiera en människa som avvikare och han blir det!" En individ är inte avvikare i sig själv men får individen höra att hon/han är det tillräckligt många gånger så kan hon/han så småningom bli det. Avvikelsen är ingen individuell egenskap hos en individ utan en relationell process. Avvikelser kan bara förstås om man sätter in dem i relationer mellan människor där någon med makt stämplar ett visst beteende som avvikande (Berg, 1998). Avvikelsen är alltså en process snarare än något statiskt – man är inte avvikare, man blir det! "Avvikaren" går igenom en process som slutar i en permanent uppfattning om att hon/han verkligen är en avvikande person. Den symboliska interaktionismens betonar den aktiva människan och placerar henne mellan den egna livshistorien och den samhälleliga verkligheten. Den poängterar den Andres betydelse för självet (ibid.).

2.10.2 Radikalfeminism

Det som utmärker radikalfeministiska analyser av ojämlikheter mellan könen är att män har fördelar av att kvinnor är underordnade och att män har makt över kvinnor som grupp.

Patriarkatet är uppbyggt av ett system som bygger på övermakt och underordning dvs. en hierarkisk ordning mellan könen. Radikalfeministiska forskare analyserar sinsemellan på olika sätt anledningarna till männen dominans. Men forskarna utgår ofta från männens kontroll av kvinnors kroppar och sexualitet eller männens sexualiserade våld mot kvinnor. Det är i sexualiteten som det manliga förtrycket visar sig och det är inom sexualiteten som kvinnorna blir påtvingade männens inställning av kvinnlighet, sexualitet, lust och åtrå. Våldtäkt mot kvinnor och misshandel av kvinnor är inga enstaka, separata händelser vars orsak kan förklaras på ett individuellt plan. De ingår i det samhälleliga system som kontrollerar kvinnor (Ljung, 1998).

2.10.2.1 Kritisk granskning av litteratur/forskning/teori

Bergman (1987) har fått mycket kritik för sin avhandling. Både Lundgren (1993) och Carlstedt (1992) kritiserar Bergman för att han menar att de misshandlade kvinnorna har sig själva att skylla, dvs. det är kvinnornas personligheter som avgör om de ska bli misshandlade eller ej. Det står ingenstans att Bergman menar att kvinnorna har sig själva att skylla. Carlstedt gör gällande att psykiska problem uppkommer efter långvarig misshandel och är alltså inte en del av kvinnans karaktär. Bergman säger emellertid att psykisk störning hos kvinnan kan vara en effekt av misshandeln men det kan också vara en orsak till att misshandeln fortgår. Bergman skriver att det verkar rimligt att depressiva symtom framkallas till följd av långvarig misshandel. Undersökningen visade att misshandlade kvinnors depressioner kan påverka kvinnans företagsamhet och göra det svårt för henne att förändra sin situation. Bergman menar också att detta inverkar på kvinnans chanser/förmåga att ta sig ur sin situation. Visst, dessa utsagor förargar och upprör feminister men kan det vara på grund av att det är en man som kommit till detta resultat?

Lundgren menar vidare att mannen lyser med sin frånvaro i avhandlingen. Enligt Bergman har avhandlingen som syfte att undersöka varför kvinnor blir misshandlade och varför kvinnorna stannar kvar. Avhandlingen har ej som syfte att analysera mannen som brukar våld mot kvinnorna.

Margareta Hydén skriver i BRÅ-rapport 1997:2 att Bergmans avhandling blev kritiserad på grund av att han drog generella slutsatser från sitt mycket speciella material. Bergman gjorde gällande att hans undersökning gällde alla misshandlade kvinnor i allmänhet. Man kan inte dra sådana slutsatser mot bakgrund av undersökningsmaterialet eftersom de kvinnor som

ingick i undersökningen hade grava alkoholproblem anser Hydén. Resultatet visade bara på den utsatthet som kvinnor med alkoholproblem lever med.

Mona Eliasson (1997) kritiserar också Bergman. Hon menar att genom att han koncentrerat sin undersökning på våldsutsatta kvinnor med frågeställningen "varför blir kvinnor slagna"? på så sätt fått till resultat att det är på grund av kvinnornas psyke. Det är alltså något fel på kvinnorna och det är därför som männen misshandlar dem. Eliasson kan inte acceptera detta som seriös forskning. Eliasson kan inte heller helt godtaga Lundgrens (1989) normaliseringsprocess av våldet. Hon menar att den gäller antagligen för många våldsrelationer men att vi inte vet hur generell den är.

Lundgren analyserar, enligt den radikala feminismens teorier, det som framkommer i intervjuer med religiösa män. Det framkommer att männen handlar i enlighet med Guds ord, att de står under Guds ledning, att de har Gud bakom ryggen, att Gud uppmuntrar dem att slå osv. Lundgren menar att när männen talar om den teologiska gudsbilden så är det egentligen den hierarkiska mansbilden de menar.

2.11 Presentation av intervjupersoner

2.11.1 Bakgrund

Johanna är 30 år och har två barn. Hon flyttade till Skåne för cirka tio år sedan. Hon är uppvuxen med mamma, pappa och två syskon. Johannas familj var en trygg familj där föräldrarna alltid var "tillgängliga".

Johanna gick grundskola och läste därefter till barnsköterska på gymnasiet. Hon läser idag på universitetet.

Johanna har endast levt i ett förhållande där fysisk och psykisk misshandel förekommit. Detta pågick i cirka tio år. Mannen hade personlighetsstörningar och han missbrukade alkohol. Johanna anmälde mannen och detta resulterade i att mannen dömdes.

Astrid är 43 år och har två barn. Föräldrarna var gifta men pappan var inte hemma så mycket eftersom han var sjöman. Det var modern som tog hand om och uppfostrade Astrid och

hennes två syskon. Det förekom mycket bråk mellan Astrid och hennes äldre bror. Det var inte vanligt syskonbråk utan det var grovt våld.

Astrid fick sluta skolan när hon gick i sjunde klass eftersom hon var störande och bråkig de gånger hon var i skolan. Redan i femte klass började Astrid med LSD och hasch. När hon var 17 år blev hon tagen av polisen i Tyskland för smuggling av narkotika. Hon avtjänade sex månader i ett Västtyskt fängelse. Efter det var hon missbrukare i trettio år. Astrid har haft förhållande med tre missbrukande män som alla har misshandlat henne. Idag är Astrid drogfri och arbetar med människor som har missbruksproblematik.

Pernilla är 38 år och har inga barn. Föräldrarna bodde inte ihop. Fadern var alkoholist och modern missbrukade narkotika. Som barn blev Pernilla och hennes syster placerade i fosterhem där det förekom våld.

Pernilla var mobbad från första till femte klass. Hon ”fuskade” sig igenom hela skolan och har idag ingen utbildning.

När Pernilla var 11 år började hon ta lugnande tabletter efter det gick hon över till tyngre droger. Pernilla har haft minst fem förhållanden där det förekommit olika former av misshandel. Alla männen har varit missbrukare utom en. Hon anmälde tre av männen som misshandlat henne men bara en av dem blev dömd. Hon har varit missbrukare i tjugofem år men är sedan två år tillbaka drogfri.

Rita är 25 år och har inga barn. Hon hade en bra och trygg uppväxt tillsammans med sina föräldrar och sina två bröder.

Rita gick grundskolan och vidare på gymnasiet. Det var under gymnasietiden som hon började med droger. Hon missbrukade olika sorters droger under en femårsperiod. Föräldrarna försökte hjälpa henne att ta sig ur sitt missbruk men misslyckades.

Rita har endast levt i ett förhållande där fysisk och psykisk misshandel förekommit. Förhållandet varade i nästan två år.

Rita anmälde honom och han blev först dömd till fängelsestraff som han överklagade. Dömdes istället till relationsbehandling i sex månader. Idag är Rita drogfri och läser till präst.

Tina är 32 år och har inga barn. Hade en bra uppväxt med sina föräldrar och fyra syskon.

Blev som sexåring utsatt för övergrepp av en nära släkting.

Hon var en mycket duktig elev och gick ut grundskolan och gymnasiet med mycket bra betyg. Tina arbetade efter sin utbildning som undersköterska.

Redan vid åtta års ålder började Tina dricka alkohol för att kunna härda ut övergreppen. Under gymnasietiden började hon missbruka även andra droger. Tina har avtjänat ett antal fängelsestraff för grova narkotikabrott och hon har blivit omhändertagen enligt lagen om vård av missbrukare (LVM). Tina har även varit prostituerad.

Tina har haft fyra olika förhållanden med män som misshandlat henne. Alla männen var kriminella, tre av dem var missbrukare. Idag anser sig Tina vara drogfri. Hon går på metadonbehandling sedan ett år tillbaka.

Eva är 50 år och har inga barn. Hon är uppvuxen på landet med sin mamma och tre syskon. Pappan arbetade som sjöman och var nästan aldrig hemma. Föräldrarna skilde sig när barnen blivit äldre. Eva har en akademisk examen och ett bra arbete.

Eva har varit gift men även levt som sambo. Eva har levt i ett förhållande där det förekommit psykisk misshandel. Mannen var alkoholist. De levde ihop i några år.

Eva anmälde mannen två gånger bl.a. för hot och han blev dömd till fängelsestraff båda gångerna.

2.12 Presentation av intervjuer

Vid bearbetning av det insamlade intervjumaterialet har vi valt att redovisa resultatet under tre huvudkategorier. Tiden före misshandeln, tiden under misshandeln och tiden efter misshandeln samt åtta subteman. Syftet med första kategorin är att visa hur barndomen kan ha betydelse för vuxenlivet. Andra kategorin handlar om den process som våra intervjuade kvinnor gått igenom. Och den tredje kategorin visar hur kvinnorna tagit sig ur sina destruktiva relationer.

Vi kommer att illustrera en del intervjumaterial med hjälp av citat för att poängtera vad intervjupersonerna berättar. Vi har uppmärksammat deras psykiska smärta, upprördhet men även deras vilja att dela med sig av sina upplevelser.

Oftast uppfattade vi de misshandlade kvinnornas berättelser som röriga och osammanhängande. Många saker hade de inte tänkt på tidigare. Det kom fram under intervjuernas gång händelser som kvinnorna hade förträngt.

2.13 Tiden före misshandeln

2.13.1 Tidigare tonåren

För att få en någorlunda heltäckande bild av intervjupersonerna inledde vi våra intervjuer med att be dem kort berätta om sin barndom, uppväxt och familj.

Några kvinnor ville inte berätta så mycket om sin uppväxt eftersom de inte ansåg att det var relevant för uppsatsens innehåll. Att vi ändå väljer att ha med de andra kvinnornas upplevelse från sina barndomar beror på att, som en av kvinnorna själv säger, det som hände i tidiga år troligen präglade dem som vuxna. *”Jag vill berätta detta också då jag tror att det har lite med saker senare i livet som jag sökt när jag blivit äldre.”*

Ritas upplevelser visar en bild av en helt vanlig tjejs uppväxt men den visar även hur lätt det är att hamna i missbrukets och misshandelns grepp. Hon kommer från en ”helt normal familj”. I familjen var det viktigt med traditioner, allt från jul till namnsdagar, det var viktigt att känslorna visades och fick komma fram. Redan som liten var Rita mycket intresserad av kyrkan och Gud eftersom mamman alltid pratade om detta med henne. Redan som liten skapade sig Rita en egen gudsbild. Det blev naturligt för henne att konfirmera sig och att sedan gå vidare till kyrkans ungdom. Droger och alkohol var helt främmande för Rita vid den tiden.

Vid femton års ålder började Rita få ångest som hon inte kunde hantera. Men hon pratade med sin mamma om sina ångestattacker eftersom de hade en nära relation till varandra.

Rita började på gymnasiet men ångesten och hennes splittrade känsla blev bara mer påtaglig. Under en period umgicks Rita med skinheads men hon kände att det var helt fel eftersom de hade skilda uppfattningar om livet. Efter hand började Rita komma in i ”ravekulturen”. Det handlade inte om drogerna för Rita, det var musiken som var bra.

Under gymnasietiden träffade Rita sin första riktiga pojkvän. Det var då hon började missbruka droger, detta tillsammans med pojkvännen. Rita var den drivande parten i missbruket. Huvuddrogen var amfetamin men hon använde även andra droger. Missbruket

ledde till att Rita blev personlighetsförändrad och hon mådde allt sämre. Under den här tiden var Rita väldigt rädd för vad drogerna skulle göra med henne och hon visade öppet sina känslor. Många av hennes missbrukarvänner påpekade ofta att Rita inte hörde hemma bland dem.

Efter en tid förstod föräldrarna att Rita mådde dåligt men föräldrarna kunde inte ana att det var på grund av missbruk eftersom det inte är det första man vill tro om sitt barn.

När Rita var 19 år berättade hon om missbruket för sina föräldrar. Föräldrarna blev arga, ledsna och oroliga men gjorde allt för att hjälpa henne. Rita försökte att förändra sig men för att dämpa ångesten och drogbegäret började hon istället med lugnande medel.

En kvinna, Tina, berättar om hur hon som 6-åring blev utsatt för incest av en nära släkting. För att glömma och må bättre började hon dricka alkohol redan som åttaåring. Ingen i familjen visste vad hon hade blivit utsatt för, fram till hon var nitton år, eftersom hon lyckades hålla en fasad utåt att allting var bra.

Tina gick ut nian med toppbetyg och började gymnasiet. Då började hon umgås med andra kompisar och detta ledde till att hon började festa och missbruka hasch. Detta i sin tur ledde till tyngre droger. *”/.../ det enda jag var ute efter eller orsaken till att jag började missbruka var att jag var rädd för känslor. Jag ville inte ha några känslor över huvudtaget och det slapp jag ju när jag missbrukade. Så när jag började missbruka heroin hade jag hittat hem eller vad man ska kalla det liksom. Då kände jag att detta – så här vill jag leva”.*

Astrid, Pernilla och Eva har vuxit upp i familjer utan en central fadersgestalt. Pernilla blev tidigt placerad på fosterhem eftersom pappan var alkoholist och mamman hade börjat missbruka narkotika. När pappan så småningom dök upp i Pernillas liv upplevde hon en dubbel besvikelse eftersom det visade sig att pappans intresse för henne handlade om ett sexuellt intresse. *”/.../ där känner jag mig blåst på konfekten”.*

2.14 Tiden under misshandeln

2.14.1 Misshandel och missbruk

De kvinnor som har flera misshandelsförhållande bakom sig har oftast en mera omfattande problematik. Dessa kvinnor har vanligtvis en tidig debut med lugnande medel, alkohol och/eller någon form av sexuella övergrepp i sin barndom. Många av kvinnorna har levt i många misshandelsförhållanden. Pernilla har varit ihop med fyra män som har antingen misshandlat henne psykiskt, fysiskt eller sexuellt. För några av kvinnorna t.ex. Johanna och Rita, har det varit långvariga förhållanden med en man. För andra har det varit ett flertal misshandelsförhållande med olika män.

Pernilla var elva år och bodde i ett fosterhem. Det var i det fosterhemmet som Pernilla började missbruka lugnande medel. *"Så fort jag käkade Megadonet så kände jag, wow, så här vill jag känna. Jag har ju mått dåligt hela mitt liv"*. Pernilla "blev ihop" med en kille som precis blivit frikänd efter ett längre fängelsestraff. I missbrukarvärlden tror man att man är kär i sin pojkvän när det egentligen handlar om något annat. Pernilla tror att det är vanligt att missbrukande kvinnor söker sig till män som missbrukar. Kunde hon inte få spänning genom droger så fick hon det av bråken hon hade med pojkvännen. Pernilla var van vid att bli hunsad och nedtryckt. Pernilla "blev ihop" med andra killar efter honom och då blev våldet och missbruket bara grövre. Pernilla fick högre smärttröskel när hon missbrukade och hon visste inte riktigt hur det slutade alla gånger. Pernilla kunde inte anmäla pojkvännen för att många saker stod på spel i och med att de "sysslade" med narkotika. *"I missbrukarvärlden sätter man inte dit någon på det sättet."* Pernilla ansåg att hon hade provocerat fram bråken var gång.

Tina, som också levde i en missbrukarrelation, levde ensam som tjej bland många missbrukare. Tina kände sig tvungen att vara tillsammans med en missbrukarkille som var av den "värsta sorten" för att få mer respekt. Det ledde till att Tina började umgås med langare. Tina ville missbruka så mycket som möjligt för att helst kunna dö av en överdos. Tina ville inte leva ett normalt liv för att hon hade mycket skuld känslor på grund av att hon hade utsatts för incest som barn. Tinas missbruk accelererade och till slut intalade hon sig själv att det var det livet hon ville leva. Tina åkte i fängelse ett flertal gånger. Varje dag blev en kamp för att kunna fortsätta sin drogkonsumtion därför fick Tina prostituera sig och sälja droger.

När Tina levde i missbrukarförhållanden var det viktigt att *”/.../ tjejen var lojal mot mannen. Det är mycket viktigt att i ett förhållande och i missbruk så är det mycket viktigt att tjejen är lojal alltså. Dom ska bara göra som killarna säger, så enkelt är det. Och det gör man ju också för man vill ju ha kvar sina droger”*. I missbrukarvärlden så lever man ofta i ett förhållande där det är en ”gammalmodig syn” på en man och en kvinna och där kvinnan är underordnad mannen.

Hennes pojkvän stal och gjorde inbrott. Eftersom han gjorde inbrotten och ”fixade” pengar så var hon i beroendeställning till honom. Det var svårt för Tina att lämna honom för det var han som såg till att det fanns droger tillgängligt. *”Så då levde jag hellre i det helvete än var utan droger alltså. För då fick jag ju mina droger”*

Astrid levde i tre förhållanden där det förekom misshandel och droger. En av hennes pojkvänner var en stor knarklangare. Han hade suttit inne i sammanlagt 18 år för olika brott. Astrid var också beroende av sin pojkvän eftersom det fanns droger med i bilden. Om Astrid hade lämnat honom så hade hon fått bekosta drogerna själv och det ville hon inte. Hon var även ekonomiskt beroende av honom eftersom de hade hus och hästar. Astrid hade många väninnor i missbrukarkretsen som levde med män som misshandlade dem. Drogerna hade gjort att hon inte tänkte klart. Astrid blev aldrig respekterad för den hon var utan hon blev bara respekterad genom att hon var ihop med en kriminell man. Hon hade inte sin egen identitet utan hon var ”X flickvän”. Det var så folk visste vem hon var.

2.14.2 ”Den stora kärleken”?

Det börjar ofta med en stormande uppvaktning. Männen är i början av bekantskapen charmerande, hänsynsfulla, hjälpsamma och ofta ”en svärmorsdröm”. Det går inte att se ”utanpå” männen att de är våldsbenägna, kvinnan kan inte se att det är en man som brukar våld mot kvinnor. Vad var det hos männen som kvinnorna ”föll” för?

Evas berättelse handlar just om ”den stora kärleken”. När hon träffade honom så förstod hon för första gången i sitt liv vad kärlek var och hur det kändes när man var förälskad. Det liknade ingenting annat! Eva hade sett om kärleken på film och läst om den i böcker men hon hade aldrig kunnat föreställa sig hur det var på ”riktigt”. Nu hade hon äntligen fått det hon längtat efter i hela sitt liv och hon var lycklig. *”Tiden med honom var den enda gången jag*

känt mig trygg. Om någon släppt en bomb hade jag inte reagerat". Idag är han fortfarande den stora kärleken fastän han tillfogat henne så mycket lidande. Hon säger att han påminner mycket om hennes pappa. När han var påverkad av alkohol så fanns både kärleks- och hatkänslor, det var från otrolig lycka till värsta katastrof. Ändå kan Eva inte svara "nej" på frågan om hon skulle kunna tänka sig att börja om med honom.

Kärleken till honom fick Tina att må så bra som hon aldrig mått förut men den fick henne också att må så dåligt som hon aldrig mått förut. Hade han sagt åt henne att ta livet av sig så hade hon inte tvekat en sekund. Det finns likheter mellan kvinnorna när de säger att trots allt som hänt så kan de inte sluta älska männen som misshandlat dem.

"Det räckte att folk träffat honom en timme så tyckte alla om honom", berättar Tina. Han var så snäll och trevlig både mot Tina och mot andra. Han var helt enkelt "svärmorsdrömmen".

Kvinnan kan bli manipulerad av mannen så att hon tror att just han är den stora kärleken och att hon är allt för honom. Om hon till exempel var sjuk kunde han ringa en gång i timmen för att höra hur hon mådde. Att han kunde komma hem flera gånger om dagen för att "titta till henne" och bara säga hej kan också tolkas som kärlek. Att han slutligen inte gick till sitt arbete utan ville vara hemma hos henne var ett tydligt bevis på äkta kärlek. *"Gud vad kärt av honom att vara hemma med mig när jag är sjuk."*

Men det är inte alltid kärleken som är det avgörande vid "mötet". Mannen kan vara hur charmerande som helst men kvinnan har ändå en känsla av att något inte stämmer. Likväl fortsatte Johanna att träffa honom, trots att hon inte älskade honom, eftersom hon tyckte om att få uppmärksamhet och hade svårt att säga "nej" därför att han var så pådrivande. Hon lämnade honom flera gånger under de tio år som de var tillsammans men av olika orsaker gick hon tillbaka till honom igen. Han hade ju även positiva sidor. Genom att anpassa sig så att hon inte väckte hans ilska kunde det ibland gå långa perioder utan att han misshandlade henne.

Pernilla träffade honom när han "kastade ut" en kille som fått bo i hennes lägenhet. Han hade precis "muckat från kåken". Men han klarade inte av känslor. Om hon kom honom för nära blev han aggressiv och slog. Det behövdes inte mycket för att han skulle slå eftersom han var oerhört svartsjuk. De var tillsammans i sju år och hon är fortfarande besatt av honom.

De hade träffats av och till. De hade haft någon sorts relation men det var mest stökigt. Rita kände att det var något allvarligt fel på honom, han var lite konstig men han hade någonting som gjorde att hon drogs till honom. Han var en grav missbrukare och hon såg det som sin uppgift att få honom att sluta missbruka. Det fanns inga romantiska perioder, de var mer som kompisar som ”myste” tillsammans. Han sa ofta att hon var den bästa människan i hela världen.

2.14.3 Första slaget

Några av kvinnorna har svårt att komma ihåg när misshandeln egentligen började. Det bara hände, de hade troligen gjort sig förtjänt av slaget och sen tänkte de inte mer på det.

Andra slaget kom många gånger efter det att första slaget ”bleknat”. Det är inte förrän många år senare som Johanna ser hur det egentligen började. Hon märkte inte av våldstendenserna eller så blundade hon för mannens beteende. *”Han kastade in mig på toaletten. Ja, han puttade mig mot väggarna.”* Då kommer hon ihåg att hon blev rädd och tänkte: *”Gud, vad håller han på med? Det glömde jag bort då men nu glömmer jag aldrig det.”*

Att försöka avsluta ett förhållande kan vara en av orsakerna till att han blir våldsam. Några månader efter de träffats försökte Johanna att säga till honom att hon inte var mogen för att leva ihop med honom och då puttade han omkull henne så att hon föll med all kraft in i en byrå. Det var jättehemskt och hon var mycket upprörd. Hon talade om det för hans syster men systemen gav henne inget stöd. Sen tänkte hon inte mer på det och hon fortsatte relationen med honom.

Kvinnor som levt i många relationer där det förekommit våld kommer inte i heller ihåg hur det började. Han började slå henne men hon kommer inte ihåg varför. Hon tror inte att det handlade om maktbehov, det berodde nog mera på att hon kom honom för nära rent känslomässigt. Har det varit missbruk med i bilden så är det ännu svårare att minnas.

Våldstendenserna kan visa sig alldeles i början av relationen. Samma dag som de flyttade ihop så fick Tina en smäll av honom. Men eftersom det förekommit mycket våld i hennes liv så tänkte hon att hon nog gjort sig förtjänt av smällen. Visst var hon upprörd men...

Eva var inte misshandlad fysiskt men hon kommer ihåg hur den psykiska misshandeln började. Hennes katter betydde allt för henne och de sov alltid tätt intill henne i sängen. Det

kunde inte han acceptera så att han skrek åt henne och började ”bråka”. Han lugnade sig så småningom men det var då som det hela började.

Det som är mest slående är att kvinnorna inte funderade så mycket över första slaget när det inträffade. Det var något naturligt i t.ex. i missbrukarkretsar, kvinnan kunde vara skuld till det själv eller så var hon helt enkelt för ung och naiv.

2.14.4 Världen krymper

Ett utmärkande förlopp när det gäller kvinnomisshandel är att kvinnan blir isolerad från sin omgivning. Hon blir alltmer kontrollerad och kvävd eftersom mannen inte vill att hon ska prata med andra människor i synnerhet inte med andra män. Mannen visar sin makt över kvinnan genom att bestämma vad hon får göra och vad hon inte får göra. Han blir centralfigur i kvinnas värld och detta resulterar i att hon blir helt beroende av honom.

Han begränsade henne väldigt mycket. Han var så smidig och förändrade småsaker hela tiden. Men han gjorde det så smidigt så hon märkte inte att allt förändrades. Han var så uträknande i allt han gjorde. Tina brukade tala i telefon med sina vänner och arbetskamrater men han började hindra henne från att ringa till dem. Så småningom svarade hon inte ens när det ringde och även om det var hennes föräldrar så var det han som talade om för dem att hon ”mådde bra”. *”Det är ju det som är så obehagligt också, det kan gå så lång tid och man känner sig trygg i förhållandet. Man märker inte ens hur tillvaron och världen bara krymper och krymper och krymper och krymper hela tiden. Männens tar lite då och lite då så att man inte märker om man till slut krymper.”* Till sist gick hon inte ut, inte ens till affären för att handla.

Han tryckte ner Johanna på många sätt. Hon älskade att sjunga och spela gitarr men eftersom han var musiker var han mycket bättre och detta talade han om för henne. Han fick henne att känna att hon varken kunde sjunga eller spela. Det var en process där han bröt ned henne successivt. Han försatte henne i situationer så att hon skulle känna skuld. Hon skulle i princip be om ursäkt för att han slagit henne.

Hon fick aldrig träffa någon annan eller prata med andra. Han läste hennes alla brev. Hon var totalt isolerad och när hon insåg detta var det försent. *”Då var jag så mentalt trött så jag bara gav upp!”*

Eva berättar hur han kunde hitta fel på hennes föräldrar, syskon, vänner etc. och frågade om hon verkligen behövde träffa dem. Arbetade hon över så misstänkte han att hon hade någon annan man. De var inte ute mycket och hon kände att hennes livsrum krympte. Gick de någon gång ut tillsammans undvek hon att hälsa på sina bekanta, i synnerhet de manliga.

Han var oerhört svartsjuk. Han ville att hon skulle kasta alla fotografier som hade hon samlat på sig under åren. Eva fick fem minuter på sig att välja ut de foton som var viktigast för henne. Sedan skulle han bränna upp resten. Han var mycket krävande när han var full. Hon skulle vara sent uppe på kvällarna och hålla honom sällskap fastän hon skulle arbeta dagen efter. Han ringde till hennes arbete full av ångest och hon fick åka hem till honom eftersom hon var rädd att han skulle ta livet av sig.

Hon blev väldigt trött eftersom det var mycket uttröttande att hela tiden vara i konflikt med den man lever tillsammans med. Han började dricka igen och det var oroande för henne. Det tog mycket av hennes energi. Hon hade ingen att tala med eftersom hon inte kände någon i den staden som de flyttat till.

Pernilla trodde under alla åren att det var hon som provocerade fram bråken, att det var hennes fel. Hon var en mycket ledsen person med ångest och sorg. Även om hon visste att det inte var hennes fel så visste hon också att det var hon som provocerat honom att slå.

Han var alltid ångerfull efter att han hade slagit henne och han lovade varje gång att han inte skulle göra om det. Astrid försökte lämna honom några gånger men gick alltid tillbaka för på "något sätt" var han hennes trygghet. En gång planerade hon att döda honom men ändrade sig i sista sekunden. Astrid har ett flertal gånger försökt att ta sitt eget liv men varje försök misslyckades.

2.15 Tiden efter misshandeln

2.15.1 Första kontakten med en utomstående och bemötandet

En del kvinnors berättelser har visat att de behövde hjälp från andra för att kunna bryta sig ur misshandelsförhållandet. Nästan samtliga kvinnor tog kontakt med någon utomstående när de ville ha hjälp ut från förhållandet.

Myndigheternas bristande kunskap eller ignorans kan påverka kvinnans process när hon försöker ta sig ur ett destruktivt förhållande. Den hjälpsökande kvinnan känner sig missförstådd och väljer kanske att avstå från att ta emot hjälp.

I början när Johannas man misshandlade henne var det ingen som visste vad som förekom. Hon berättade ingenting för sin familj. När Johanna var gravid med sitt första barn lämnade hon honom för första gången. Hon hade ingenstans att ta vägen och var dessutom bostadslös. Johanna var då 21 år och hade inte så mycket erfarenheter. Hon tog kontakt med kvinnojouren för det var det enda stället hon kände till. ” *Jag var ju jätte uppriven, jag visste inte var jag skulle bo, jag var gravid och så. Jag fick sätta mig i ett rum och så var det flera stycken som satt, jag hade ingen aning om vem de var. Dom sa till mig hela tiden att, nej, han kommer aldrig att sluta slåss och att jag hade ingen aning om hur det var*”

Johanna var mycket besviken över bemötande för hon kände sig inte individuellt bemött. Hon blev bemött utifrån att vara en misshandlad kvinna vilket hon inte just då var redo att identifiera sig med. Johanna kände att personalen inte lyssnade på hennes specifika situation om vad hon har varit med om. Johanna var även mycket besviken på bemötandet hon fick från de sociala myndigheterna. Hon gick in till socialkontoret och ville ha hjälp och fick till svar att de inte kunde hjälpa till med något. Den ”riktiga hjälpen” fick Johanna av polisen när hon hade anmält misshandeln och det var då som hon kände sig trodd. Hon fick ”handfasta råd” om hur hon skulle gå till väga. Vad hon skulle göra och inte göra. Hon fick även rådet att kontakta en organisation som vänder sig specifikt till misshandlade kvinnor och där man kunde erbjuda gruppsamtal. I den föreningen träffade Johanna andra misshandlade kvinnor och fann stöd.

Innan Johanna tagit steget att lämna mannen hade hon några månader tidigare kommit i kontakt med en anhörigorganisation som arbetar utifrån ett medberoendeperspektiv. Där fick Johanna träffa andra människor och lyssna på deras erfarenheter om hur det är att leva ihop med en missbrukare. Men Johannas situation rymde en dubbel problematik eftersom mannen både drack och misshandlade henne. Hon drabbades av skuldkänslor på grund av att hon inte kunde lämna den man som behandlade henne illa. Johannas självkänsla stärktes när hon träffade andra kvinnor och hon fick mer perspektiv på sin tillvaro. Johanna fick höra livshistorier om kvinnor som levde ihop med missbrukare. Johanna försökte etablera sig och börja ett nytt liv. Hon träffade inte pojkvännen igen förrän i slutet av graviditeten och då blev de ihop igen. Johanna gick tillbaka till mannen på de premisserna att han lovat att slutat dricka

alkohol. Johanna hade känt sig väldigt ensam och ville dela föräldraskapet med pappan till barnet.

Det svåraste för Johanna var att berätta för någon annan om att hon var misshandlad. Hon visste att om hon skulle berätta det för någon så var hon tvungen att ta ansvar för det och det steget var hon inte redo att ta. När hon väl hade bestämt sig för att lämna mannen så hade hon fått ett barn till. Många människor blev inkopplade och hon fick mycket stöd och hjälp. Men det krävdes också en uppoffring av Johanna. Exempelvis fanns risken att hon kunde förlora barnen, ekonomin och bostaden. *”/.../ jag skulle vara beredd på att förlora precis allt”*.

Rita hade försökt att dölja för sin omgivning att hon var misshandlad. När hon en gång hade uppsökt akuten efter en misshandel frågade läkaren och sjuksköterskan om hon hade blivit misshandlad men Rita förnekade hela tiden att hon hade utsatts för misshandel. Det var när Rita var redo att lämna förhållandet som hon tog emot hjälp. Hon anmälde sin pojkvän som senare dömdes till sex månaders relationsbehandling. Hon fick bland annat hjälp av kvinnojouren, brottsofferjouren samt samma förening som Johanna hade fått hjälp av. Hon erbjöds gruppsamtal med kvinnor som befunnit sig i likartade situationer. Men det viktigaste steget för Rita var att hon hade börjat anförtra sig åt en tjej. *”/.../ då träffade jag en jätte bra vän. Hon visste att han inte var bra för mig. Men hon var ändå tolerant precis som om hon visste att jag skulle klara det här. Hon fanns alltid där”*.

Även Pernilla började efter år av misshandel anförtra sig åt sin kursledare. Hon fråga om det var normalt att leva i sådant förhållande som hon levde i och hon berättade hur jobbigt hennes liv var. I de flesta fall hade det varit en besvikelse när hon sökt hjälp i kommunen där hon bodde. Hon ringde socialen och fick prata med en kvinna i receptionen. Hon var mycket otrevlig och gav henne ingen hjälp. *”Jag blev bara tommare och tommare, tröttare och tröttare.”* När Pernilla inte fick någon hjälp åkte hon istället till polisstationen och gjorde en anmälan. Mest för att få någonstans att ta vägen. Gång på gång försökte hon lämna mannen som misshandlade henne. Det som hon reflekterade över var att hon i de flesta fallen bara blev bemött av män. *”Socialen blev involverad, men det är bara män. Åklagaren följer med till socialen och det är bara jag och tre män där inne. Jag tänkte var fan är alla kvinnorna”*.

2.15.2 Sista slaget

Vad var det som gjorde att kvinnan bestämde sig för att ta sig ur relationen med mannen som misshandlade henne? Det finns många orsaker till att hon inte kan lämna honom. Rädslan för att det kanske ska bli ännu värre eller rent av att bli dödad om hon försöker gå ifrån honom kan vara en bidragande faktor till att hon stannar kvar. De kvinnor som vi intervjuat har alla lämnat sina våldsamma män, ibland har det varit med beräkning, ibland har ödet spelat in.

Han hade sparkat på hennes svanskota och dragit av en stor hårtuss. Hon var öm i hela kroppen och i hela själen. Pernilla packade en väska, tog sin hund, kontaktade kvinnojouren och bad dem om hjälp. Eftersom hunden var med kunde de inte hjälpa henne så det var bara att gå tillbaka till honom. Hon stannade kvar hos honom en vecka och under den veckan våldtog och misshandlade han henne upprepade gånger. Hon hade kunnat slå ihjäl honom men då visste hon att hon hade fått fängelse för dråp. Han hade låst dörrarna men hon hittade nyckeln. *”Jag hade inga tankar, ingen planering, inget mål. Jag åkte till polisstationen. Det måste finnas någonting. Jag måste ta vägen någonstans. Jag säger att jag behöver hjälp och sedan bryter jag bara ihop.”*

Efter att ha varit tillsammans i sju år bestämde de sig för att gifta sig. Trots allt ”elände” kände hon att det nog var på väg att bli bra. Bara en månad efter bröllopet misshandlade han henne igen och Johanna bestämde sig för att nu fanns det ingen återvändo. Hennes man hade en kompis som var polis och en dag kom han på besök. Hon talade om för kompisens att hon ville anmäla sin man för misshandel. Eftersom kompisens var polis kände hon sig trygg. Hennes man bara ”försvann” och höll sig undan. Hon flyttade till en kompis men vågade inte gå ut eftersom hon visste att mannen hade ett vapen. Polisen fick till sist tag i honom och han blev åtalad för misshandel. Men hon var ändå rädd. Han ringde hela tiden och fortsatte misshandeln genom att hota och skrämma henne.

En dag blev det bara för mycket för Astrid. Hon packade lite kläder, tog barnet och gick till sin svärmor för att få pengar till bussen. Hon tog kontakt med kvinnojouren som hjälpte henne bland annat med att få skyddade uppgifter och en lägenhet. Mannen som misshandlat henne frontalkrockade efter det att hon lämnat honom. Han blev rullstolsbunden på grund av de skador han ådragit sig. Astrid blev på det sättet fri från sin rädsla för att han skulle kunna komma efter henne.

Tina fick hjälp av sina ”stora och starka” kompisar. De följde med henne hem och han fick ”smaka på sin egen medicin”. *”/.../ och dom gav honom en enkel biljett till Borås. Sen den dagen har jag inte sett honom”.*

2.15.3 Kvinnornas egen förklaringsmodell

De flesta kvinnor, av de vi pratat med, hade en egen teori om varför just de blev misshandlade. Orsaken till varför just de blev misshandlade hade kvinnorna olika förklaringar till. En del går tillbaka till sina barndomar medan andra helt lägger förklaringen på mannens beteende. Men en sak som alla kvinnorna nämnde var känslor som t.ex. ensamhetskänslor, ångest, skam och skuld.

Pernilla fick inte lära sig vad sund kärlek är för något när hon var barn. Hon trodde som barn att när vuxna blev arga och fick dåligt samvete så betydde det att de tyckte om henne. Det bidrog till att Pernilla fick fel bild på hur det fungerade i mansvärlden. Pernilla drogs därför till män som hon kunde provocera så att de slog henne. Men hon säger att hon inte gjorde det medvetet utan detta skedde utan att hon tänkte på det. Pernilla menar att hon egentligen inte vill bli slagen *”för det vill ingen kvinna”*. Pernilla anser att mannen också söker sig till en kvinna som kan provocera fram hans aggressivitet. *”/.../ att kaka söker maka”*.

När Pernilla fått mannen att misshandla henne så mådde han dåligt och då hade hon fått makt över honom. Pernilla sökte sig till män som var ledare och lite aggressiva för att hon ville ha spänning. Så ville hon ha det förr men absolut inte nu.

Johanna menar att en misshandel kan hända vem som helst. Hon hade aldrig sett sig själv som en misshandlad kvinna. Mannen som misshandlar en kvinna är ”slipad” och vet exakt hur han skall agera. Dessa män vet hur det skall bete sig och vad de ska säga. En misshandelssituation börjar inte från första dagen. Det kan ta sex månader eller ibland upp till ett år innan mannen visar sin rätta personlighet. Johannas pojkvän hade svåra tvångstankar som präglade hans beteende. Johanna berättar om ”dansen” som förklaring och varför det var så svårt att bryta det destruktiva förhållandet. ”dansen” innebar *”/.../ att han har slagit mig har ju tillfogat en jättestor smärta hos mig och sorg över att överhuvudtaget befinna mig i den situationen. Så är ju han den personen i hela världen eftersom det inte är något kul att prata om med andra även om jag kan. Någon visste lite grann och någon kunde ana sig till lite grann så var han ju den*

enda personen som förstod vilken smärta jag hade gått igenom". För Johanna blev det en trygghet att fortsätta ha ett förhållande med honom för att med honom fick hon sin smärta bekräftad. Men Johannas förklaring till att han misshandlade henne ligger i att han hade tvångstankar och "självmedicinerade sig" med alkohol.

Ritas förklaring till sin ensamhetskänsla och ångest ligger i att hennes mamma hade haft ätstörningar när hon var liten. Detta har präglat hennes mors beteende och hennes självbild. Men Ritas mamma har aldrig medvetet försökt göra henne illa. Ätstörningarna hade Ritas mamma även när hon väntade Rita. Detta ledde bland annat till komplikationer under graviditeten och Rita föddes för tidigt. På den tiden fanns inte den metoden att mamman skulle ha barnet hos sig efter förlossningen utan Rita fick tillbringa den första tiden ensam omgiven av vårdpersonal. *".../ och det ger ensamhetskänsla. Att börja livet på detta vis är inte bra".*

Rita menar att mannen som misshandlade henne var "störd". Det hade hon redan en känsla av första gången hon träffade honom. Pojkvännen hade inga sunda värderingar och han var lite "konstig" emellanåt. *".../ han var galen alltså han var inte klok. Han var väldigt känslökall och avstängd emellanåt".*

Tinas förklaring till vad som hände i livet går också tillbaka till barndomen. Hon berättar om incesten som präglat hennes liv. Hennes liv blev inte bättre när hon började dricka alkohol redan som åttaåring. Men det som gjorde Tinas situation värre var att hennes syster också utnyttjades sexuellt. Hon lade skulden på sig själv och hon hade hela tiden känslan att hon måste rädda sin syster. *".../ det blev ju en massa skuld och sånt när man försöker skydda alltså sin syster och så misslyckas man. Det var ju mycket sådan skuld också, det var det. Men jag gick och höll detta inom mig".*

2.16 Intervjuer med Familjerådgivningen och Kvinnojouren

När en kvinna polisanmäler mannen som misshandlat henne brukar hon få information om att det finns gruppsamtal för våldsutsatta kvinnor i nära relationer. När kvinnan får kontakt med familjerådgivningen bli hon inbjuden till ett bedömningsamtal. Birgitta Persson, familjerådgivare och gruppleadare, och är en av dem som håller i gruppsamtalen.

Kvinnan beskriver under bedömningssamtalet sin situation. Birgitta Persson berättar att det kanske är första gången kvinnan pratat med någon utomstående om sin situation. Alla kvinnor passar dock inte i samtalsgrupp. En del behöver kanske individuellt stöd. Många kvinnor har den inställningen vid bedömningssamtalet att *”/.../ de egentligen inte hör hemma här då de inte är en misshandlad kvinna”*. Efter ett par gånger i samtal med andra kvinnor inser hon faktiskt lever i ett hotfullt förhållande.

När kvinnorna träffas har det kommit olika långt i sina stadier. En del har lämnat mannen för flera år sedan och en del kvinnor lever fortfarande kvar i förhållanden där det förekommer misshandel. Enligt Birgitta är det en stor styrka att kvinnorna träffas fastän det har *”nått olika långt i sina stadier”*.

För att få delta i gruppssamtal får kvinnorna inte ha ett pågående missbruk eller tala dålig svenska. Detta för att det är viktigt att kvinnan ska vara delaktig i samtalen och förstå det som sägs. Man vill inte skapa ett till *”utanförskap”* för kvinnan. Det är även viktigt att kvinnorna kommer på dessa möten för att gruppen ska fungera.

Kvinnorna är mellan 25- 60 år och kommer från *”olika samhällsklasser”* dvs. de har olik social tillhörighet. Kvinna kan vara allt från arbetsökande till att inneha en hög position i samhället. Detta gäller även mannen som brukar våld mot kvinnan.

Enligt Birgitta är kvinnomisshandel ett problem som inte kan uppmärksammas nog mycket. När en kvinna berättar något om hur hon har det hemma så reflekterar hon inte över det så mycket. Men när hon berättar det för de andra kvinnorna i gruppen så reagerar kvinnorna med att säga att de också har gått igenom samma sak. Kvinnan hör och ser då sin situation från ett annat perspektiv. Våldets normaliseringsprocessen blir då avbruten.

Det viktigaste för kvinnorna är att de får prata med någon och vara med i en samtalsgrupp. Med hjälp av andra kvinnor kan de ta sig ur ett destruktivt förhållande.

Grundkunskapen som familjerådgivningen använder sig av är praktiskt arbete och olika forskningsresultat. Birgitta berättar att det är svårt att gå efter bara en teori eftersom våld mot kvinnor är en komplex problematik. Istället arbetar de med att ge utrymme åt kvinnorna att prata om sin situation och ge ord för vad de har utsatts för.

Else- Marie är en av de kvinnor som arbetar vid kvinnojouren. Kvinnorna som söker sig dit har i regel levt länge i en relation där det förekommer våld. Den stora åldersgruppen som söker hjälp är mellan 25- 45 år. Ofta finns det barn med i bilden som gör det extra svårt för kvinnan att söka hjälp och dessutom har kvinnan ofta dåligt självförtroende.

Enligt Else-Marie "faller" missbrukarkvinnorna mellan stolarna eftersom kvinnojouren inte kan ta emot dem. Dessa kvinnor hänvisas till en annan instans t.ex. till ett härbärke.

När kvinnan ringer första gången kan hon tycka att hennes problem inte är så stort. Men hon behöver någon att prata med. En del kvinnor kommer dock akut och då kan kvinnojouren erbjuda ett skyddat boende åt dessa kvinnor.

Det finns kvinnor som sökt hjälp hos kvinnojouren gång på gång när de lämnat mannen. Varje gång kvinnan kommer känner hon sig skamsen och undrar om de verkligen vill ta emot henne igen. Kvinnojouren avvisar inte kvinnan utan försöker istället påvisa mönster tillbaka i tiden. De vill visa kvinnorna att det inte är fel på dem, det är inte deras fel, utan det är mannen som har problem.

Enligt Else-Marie fungerar inte samarbetet med andra kommuner. Detta kan innebära, för en kvinna som kommer från en annan kommun, att hon inte får den hjälpen hon behöver. Den andra kommunen är inte alltid beredd att hjälpa till ekonomiskt.

2.17 Analys

Syftet med vår uppsats har varit att genom intervjuer, med kvinnor som varit utsatta för våld i nära relationer, försöka bidra till en ökad förståelse för "varför kvinnan stannar kvar?". Vårt syfte har även varit att genom svaren på våra frågeställningar försöka finna förklaringar och mönster i dessa kvinnors handlande.

2.17.1 Från barn till vuxen

25 av de 49 kvinnor som ingick i Bergmans undersökning (1987) hade vuxit upp i familjer där våld, missbruk och kriminalitet förekom. De andra 24 ansåg sin barndom i huvudsak som harmonisk. Av våra intervjuade kvinnor är det egentligen bara två kvinnor, enligt dem själva,

som haft en harmonisk uppväxt. Under de andra kvinnornas uppväxt har det förekommit incest, våld, missbruk hos föräldrarna och så vidare.

Av de 1416 kvinnor som varit utsatta för våld av män som ingick i Lundgren, Heimer, Westerstrand och Kalliokoskis undersökning (2001) hade 31 % av kvinnorna varit utsatta för våld från någon vuxen före sin 15-årsdag (i denna grupp våldsutövare kunde även kvinnor ingå). 20 % av samtliga kvinnor hade erfarenheter av sexuellt våld från någon man innan sin 15-årsdag. Lundgren, Heimer, Westerstrand och Kalliokoski menar att det finns ett samband mellan att ha erfarenheter av sexuellt våld före 15-års ålder och att ha erfarenheter av sexuellt våld i det vuxna livet. Man drar även slutsatsen att senare erfarenheter av våld som just våld, färgar deras förståelser av tidigare erfarenheter liksom att tidigare erfarenheter kan färga senare. I Bergmans avhandling (1987) har hälften av de misshandlade kvinnor, som ingår i undersökningen, haft en otrygg barndom.

Enligt interaktionismens har de tidiga åren i en människas liv betydelse för identitetsutvecklingen. Det är genom det språkliga samspelet med andra människor som barnet utvecklar sin personlighet och individualitet. Att barndomen troligen haft betydelse för några av våra intervjuade kvinnors vuxenliv kommer tydligt fram i det som kvinnorna berättar. Att som till exempel Pernilla växa upp på barnhem och i fosterhem kan ha en negativ inverkan på identitetsutvecklingen. Pernilla hade inte någon kontakt med varken sin mamma eller pappa. Hon har inget egentligt minne av sin första fostermamma, det enda hon minns är att fostermamman slog henne. Tre av kvinnorna växte upp utan en central fadersgestalt.

Stämpling är en process inte en enstaka händelse. Får barnet höra tillräckligt många gånger att det inte är värt någonting så tror barnet till sist på denna definition. En människa som blivit stämplad som avvikare som liten tar i regel med sig stämpeln (den negativa självbilden) till vuxenlivet. Eftersom självbilden är mycket viktig för individen vill hon/han ha den bekräftad av andra i sin närhet. Hon/han vill alltså ha bekräftelse på det som hon/han redan tror sig veta om vad hon/han är för sorts människa. Några av våra intervjupersoner har denna negativa självbild med sig från barndomen medan andra har fått den sig tilldelad senare i livet. Det är inte på grund av den negativa självbilden som kvinnan blir misshandlad men det kan vara en av anledningarna till att kvinnan stannar kvar hos mannen som misshandlar henne. Mannen bekräftar kvinnans uppfattning om det hon redan vet, hon får bekräftelse på att hon är en dålig människa

Hydén (1995) menar att en man kan misshandla sin hustru och en kvinna kan bli misshandlad av mannen utan att någon av dem har erfarenhet av våld i sin ursprungsfamilj. Kvinnor som är gifta och är utan tidigare våldserfarenhet har benägenhet för att ta mycket starkt avstånd från det äktenskapliga våld de blir utsatta för. Kvinnor som utsatts för misshandel i barndomen har en viss tendens att reagera antingen med underkastelse eller protest.

2.17.2 Missbruk och misshandel

Alkohol, droger och psykiska problem är ju de faktorer som spelar en viktig roll i våra intervjupersoners berättelser. Bergman (1987) menar att dessa faktorer också inverkar på kvinnans chanser/förmåga att ta sig ur sin situation.

Hydéns undersökning (1995) visar på att alkoholen inte kunde förklara mycket när det gällde våldets ursprung. Men däremot kan alkoholen ha betydelse för vilka former våldet kom att övergå till och vilka följder det fick. Män kan slå med eller utan alkohol i kroppen, det innebär att kvinnorna kan bli slagna vare sig mannen är påverkad eller inte. Enligt Else- Marie på kvinnojouren har alkohol eller andra droger haft en mindre betydelse vid de misshandelstillfällen då kvinnorna sökt hjälp. Johanna berättar att mannen kunde misshandla henne även om han var nykter. Däremot visar det att kvinnans skador blir allvarigare om mannen eller hon själv är påverkad av alkohol. Det leder till att bägge parter får svårare att kontrollera situationen. Kvinnan får svårare att skydda sig själv och mannen får problem med att kontrollera sina känslor.

Kvinnor låter alkoholen ta över mannens roll. Det är inte under dessa förhållanden som mannen är förövaren utan alkoholen. Kvinnan menar att det är alkoholen som gör så att mannen utför våldshandlingar. För Eva var det ibland så jobbigt att hon bara gick hemifrån eftersom han var som tio personer när han var full. När mannen var påverkad av alkohol så fanns det både kärlek- och hatkänslor. Känslorna pendlade från otrolig lycka till världens katastrof.

Orsakerna till att kvinnan blir beroende av mannen kan se olika ut. Många av våra intervjuade kvinnor hamnade även i en beroendeställning till mannen på grund av sitt narkotikabehov. Kvinnorna blev dubbelt beroende, dvs. han var mannen i deras liv men han var även den som såg till att kvinnan fick de droger som hon behövde. Eftersom det var han som såg till att det

fanns droger tillgängliga hade kvinnan inte mycket att sätta emot. Hon fick "stå ut" med att bli misshandlad av honom ty hon var rädd för att hon själv annars skulle behöva införskaffa drogerna som hon var beroende av.

Några av de kvinnor som var missbrukare såg våldet som något som ingick i "missbrukskulturen". De levde helt enkelt med det som en naturlig del av tillvaron. Det var inte på grund av att kvinnan vände sig vid våldet enligt Lundgrens normaliseringsprocess (1993) utan det var för att det helt enkelt går till så i "missbrukarvärlden" som en av kvinnorna uttryckte det. Detta framkommer också hos Eliasson (1997) där hon pekar på att det är känt att det förekommer mycket våld mot kvinnor i missbrukarkretsar.

2.17.3 Kärlek och hat

I Bergmans undersökning (1987) uppgav endast sex av 49 kvinnor, som varit utsatta för våld, att de hade haft känslor av hat eller avsky för mannen efter misshandelstillfället. 21 kvinnor älskade fortfarande sina män trots att de utsattes för våld av männen.

De flesta kvinnorna hade inte sett några våldsamma drag hos männen innan de blev ihop. De berättade istället om kärleksfulla uppvaktanden. Först efteråt, sedan misshandeln blivit ett mönster, kommer kvinnorna ihåg tendenser till svartsjuka, misstänksamhet och ett behov hos mannen att kontrollera kvinnan. Även Hydén (1995) beskriver detta i sin undersökning.

Kvinnan ser bara de positiva sidorna hos mannen som brukar våld mot henne. Kvinnan förtränger hans lynnighet, dåliga humör, våldsamhet för han är ju hennes "stora kärlek". Hon kunde inte leva med honom men hon kunde inte heller leva utan honom som en av de intervjuade kvinnorna beskrev. Även Videll (2000) har precis dessa ord för att beskriva kvinnans känslor för mannen. Kvinnan kan inte leva med honom men hon kan inte heller leva utan honom och detta föder förvirring, skam och hatkärlek. Detta leder också till känslomässigt kaos inombords. Kvinnan pendlar mellan stark vanmakt, självförakt och förtvivlan för att hon inte går.

Bandet mellan mannen och kvinnan är oftast starka. Situationen kan kompliceras av kärlek och de förhoppningar som en gång fanns i relationen, men också på grund av att våldet i sig formar paret och relationen (Eliasson, 1997, Lundgren 1998). Flera av intervjupersonerna

beskriver männen som sina stora kärlekar. Trots att det förekom våld i relationerna säger några idag att de aldrig mått så bra men samtidigt aldrig mått så dåligt som då.

Lundgren (1993) menar att det är fruktansvärt för kvinnan att inse att den man, som hon älskar och valt att dela sitt liv med, misshandlar henne trots att han säger att han älskar henne. Det finns likheter mellan våra intervjupersoner när de säger att trots allt som hänt kan de inte sluta älska männen som misshandlat dem. Några kvinnor berättar att de fortfarande är besatta av männen.

2.17.4 Världen krymper

Eva Lundgrens (1993) normaliseringsprocess är en förklaringsmodell för att försöka förstå hur våldet vidmakthålls och varför kvinnan stannar kvar i förhållandet. Enligt modellen är våldet från mannens sida en målinriktad strategi för att utöva kontroll över kvinnan och en möjlighet att konstituera sin maskulinitet. För kvinnan innebär det att anpassa sig till mannen och hans våld. Enligt modellen kommer kvinnan att uppfatta våldet som något normalt. Kvinnan är nu mer offer än aktör och hon kan knappast välja själva.

I och med att kvinnan blir isolerad förlorar hon andra referensramar för sociala upplevelser och känslor. Kvinnans livsrum krymper och blir mindre och mindre. Detta får till följd att kvinnan helt och hållet utplånar sig själv, blir till ingenting och representerar den totala underkastelsen. Mannen isolerar kvinnan genom att avskärma henne från kontakt med omvärlden och vägrar henne relationer med sina vänner och släktingar. Isoleringen blir då en verkningsmetod i vilket kontrollen över kvinnans livsrum är av stor vikt. Kvinnan börjar gradvis anpassa sig till hur mannen vill ha det (ibid.).

De intervjuade kvinnorna beskriver de olika strategier som "deras män" hade för att kunna kontrollera kvinnornas liv. Det började i regel med småsaker så att hon inte skulle märka det. Han kontrollerade alla Tinas telefonsamtal. I början gällde det bara Tinas vänner och arbetskamrater men till slut fick hon inte ens prata med sina föräldrar. Han hittade fel på Evas föräldrar, syskon och vänner. Till slut ville han inte att hon skulle träffa dem. Eva slutade inte umgås med dem men det blev mindre ofta.

Kvinnan använder dock sig också av strategier för att få slut på våldet. Eva flydde många gånger till sin syster när det var som jobbigast. Några av de intervjuade kvinnorna lärde sig att

”läsa av” männens kroppsspråk, tonfall osv. så att kvinnorna skulle veta hur de skulle bete sig för att undvika bråken och våldet.

Även Videll (2000) menar att kvinnan genomgår olika faser i en destruktiv relation. Det börjar med besatthet och stark passion. Kvinnan blundar för en del av mannens beteende som kvinnan egentligen inte tycker om. Mannens kontrollbehov växer och kvinnans livsvärld krymper. Hon blir då isolerad från omvärlden.

Mannen går ”omedvetet” och laddar irritation och ilska. Det spelar nu ingen roll hur kvinnan än är, mannen hittar ändå orsaker som rättfärdigar hans beteende. Hans drivkraft är makt och kontroll men bakom makten och kontrollen finns ofta en stor rädsla för att kvinnan ska överge honom. Mannen som utövar våld mot kvinnan, dvs. har makten, stämplar kvinnans beteende som det avvikande och kvinnan tror så småningom att det är henne det är ”fel” på. Avvikelsen är inte en kvalitet på det beteende som kvinna har utan snarare en konsekvens av att mannen tillämpat regler och sanktioner för kvinnan. Kvinnan fortsätter att leva ihop med mannen som misshandlar henne och våldet blir ett ”naturligt” inslag i hennes verklighet. Kvinnan tolkar våldet som något hon är förtjänt av eftersom det är henne det är fel på (Berg, 1998).

Mannen har som mål att kontrollera och dominera kvinnan. När han uppnått sitt mål anser han sig också ha en självklar rätt att bedöma kvinnan på alla områden. Han anser sig också ha rätt att ingripa och med hot eller våld tvinga kvinnan att göra det som han säger sig veta är det rätta. Utgångspunkten är den rätt de allra flesta män anser sig ha att ställa krav på och bedöma kvinnor i allmänhet och den egna partnern i synnerhet. Mannen övergår stegvis till att kräva total underkastelse och att inte acceptera kvinnans rätt till en annan egen åsikt i någon enda fråga. Gränserna flyttas fram och hennes valmöjligheter, handlingsutrymme och livsrum krymper bit för bit (Eliasson, 1997).

Enligt Hydén (1995) kan parterna använda den andres svagheter, påminna om pinsamma händelser i den andres liv, eller påtala den andres dåliga sidor, för att kommunicera värdelöshet till en annan människa. Han fick Johanna att känna sig värdelös på många sätt, bland annat genom att tala om för henne hur dålig hon var på att sjunga och spela gitarr. Kvinnorna berättade att de inte alltid varit passiva under grälen med mannen. Många har beskrivit grälen som verbalt högljudda dispyter. Men även tystnaden kan vara ett effektivt vapen. Eva berättade hur hennes pojkvän ignorerade henne i flera timmar.

Enligt Lundgren (1993) börjar kvinnan bygga upp skuldkänslor till våldet. Kvinnan accepterar och internaliserar våldet och de motiv mannen anger för att slå. Detta leder till att det påverkar kvinnans självuppfattning och hennes upplevelse av sig själv som kvinna. Johanna har aldrig tagit på sig skulden för att han slog henne. Men hon tar på sig skulden för att hon inte tog hand om sig själv och lämnade mannen slog henne. Hon menar att hon borde klara av att gå men hon säger att hon inte förstod då eftersom hon var så ung. Rita menar att han försatte henne i situationer så att hon kände skuld. Hon skulle i princip be om förlåtelse för att han slagit henne. Det var vanligt att kvinnorna vi intervjuade tog på sig skulden för det som hände eftersom de ansåg att det var de själva som provocerade fram männens våldsamma beteende.

2.17.5 Världen utanför

Hydén (1995) belyser hur misshandlade kvinnor hade såväl, familj, bekanta, vänner och arbetskamrater men att det var få av dem som anförtror sig åt någon av dem. Några kvinnor försökte aktivt dölja vad de varit med om, andra upplevde omgivningen som avståndstagande och menade att kvinnomisshandel inom den närmsta bekantskapskretsen inte är något man vill höra talas om.

Ofta tar kvinnan på sig skulden för det som sker. De flesta kvinnor som blivit misshandlade av sina män har ofta skam- och skuldkänslor. Enligt Hydén (1995) befinner sig kvinnan i ett korsdrag mellan känslor av skuld och förvirring. För att kunna börja minnas behöver hon en lyssnare och en samtalspartner. De kvinnor som vi intervjuade mindes helt plötsligt händelser som de hade glömt. De blev lika förvånade varje gång som detta hände. Vi hade inga strukturerade frågor eftersom vi ville ha deras berättelser av det som hade hänt dem. Och det var just när vi bara lyssnade som kvinnorna började minnas.

Några av intervjupersonerna såg inte sig själva som misshandlade kvinnor och de ville inte bli bemötta som offer. Om Johanna berättade vad hon varit utsatt för var hon tvungen att själv ta ansvar för barn och ekonomin och det var hon inte beredd att göra. Enligt Hydén (1995) och Lundgren (1993) finns det kvinnor som inte vill uppfatta sig som misshandlad kvinna. Dessa kvinnor söker en förståelse av det som hänt och som inte hotar deras självuppfattning och livsprojekt. De vill uppfatta sig själva som värda att älskas, som människor som har en framtid och som inte andra människor kan styra över hur som helst. De är tveksamma till att vända sig mot en omvärld som kan uppfatta dem som mindre värda. De vill inte bli

identifierade med sådana egenskaper som ofta associeras till offerrollen. Enligt Birgitta Persson på familjerådgivningen är det många kvinnor som har den inställningen vid bedömningsamtalet. Många kvinnor anser att de inte hör hemma på familjerådgivningen då de inte ser sig själva som "en misshandlad kvinna". Johanna var mycket besviken över bemötandet hon fick av kvinnojouren för hon kände sig inte individuellt bemött. Hon blev istället bemött utifrån att vara en misshandlad kvinna vilket hon inte just då var redo att identifiera sig med.

Hydén (1995) menar att det kan vara av stor vikt för stöd och hjälpinsatser att bedöma var i processen en våldsutsatt kvinna befinner sig. En kvinna som gör allt för att dölja misshandeln, som kanske söker hjälp för akuta skador utan att säga något om hur skadorna uppkommit, är troligtvis inte redo att lämna sitt förhållande. Våra intervjuade kvinnors män var noga med att slå kvinnorna på sådana ställen där det inte var synligt för omgivningen, så att familjen, vänner, bekanta etc. inte skulle märka att kvinnorna hade blivit utsatta för våld. Kvinnorna försökte på olika sätt att dölja blåmärken till exempel genom att klä sig i polotröja.

Enligt Hydén (1995) är det tungt att möta en annan människas utsatthet och det väcker känslor av maktlöshet hos den som möter kvinnan. Kvinnorna i vår undersökning berättade att de inte alltid blev väl bemötta av myndighetspersoner. De mötte även oförståelse och ignorans. Ritas läkare frågade om vad som hade hänt. Hon berättade att hon hade blivit slagen men inte av vem. Men läkaren valde att ignorera det.

Hydén (1995) menar att om kvinnorna lämnade mannen, tillfälligt eller permanent, sökte hon i allmänhet stöd av vänner eller släkt eller så vände de sig till sociala myndigheter eller kvinnojourer. Något som är genomgående för våra intervjuade kvinnor är att de inte har fått det stöd och hjälp som de hade behövt för att kunna lämna mannen.

När kvinnor kommer i kontakt med myndigheter, hälso- och sjukvård befinner de sig oftast inte i akut fara. En kvinna som befinner sig i akut fara vänder sig ofta till polisen. För de män som grovt misshandlat Pernilla, Johanna och Rita blev ett polisingripande våldets omedelbara konsekvens, inte sällan med häktning, åtal och fällande dom som följd.

2.17.6 Första och sista slaget

Det kan gå perioder då det kan finnas mycket stark passion. Mannen är oftast mycket ångerfull och nu har kvinnan som regel ”övertaget”. Men det dröjer inte länge förrän mannens irritation och ilska visar sig igen och misshandeln börjar igen och processen fortgår i allt snabbare tempo. Trots detta hoppas kvinnan på att relationen ska förändras men när detta inte sker blir kvinnan alltmer apatisk och psykiskt nedbruten. Hon sitter fast i offerrollen.

Den sista fasen handlar om självutplåning. Det finns ingen återvändo. Nu handlar det om att leva eller dö (Videll, 2000).

Att våldet och övergreppen äger rum inom en nära, känslomässig relation ger det en speciell prägel. Den nära relationen gör att våldet har en annan karaktär och oftast får andra konsekvenser än annat våld. Kvinnan vet, efter första slaget, att mannen är beredd till våld för att tvinga henne att handla i enlighet med hans vilja (Hydén, 1995). Detta stämmer inte in på kvinnorna i vår undersökning. Det var inte förrän långt senare som kvinnorna insåg att männen var våldsbenägna och att männen skulle komma att ta kontrollen över kvinnornas liv.

Kvinnorna i vår undersökning kommer många gånger inte ihåg vad som egentligen hände när männen slog dem första gången. Några av kvinnorna var påverkade av narkotika, andra tänkte inte på det som misshandel när det inträffade. En kvinna tänkte att hon nog hade gjort sig förtjänt av slaget. Det hade förekommit så mycket våld i hennes liv så hon reflekterade inte så mycket över det. Eva, som inte blivit utsatt för fysiskt våld, förstod aldrig varför mannen misshandlade henne psykiskt. Hon kommer dock mycket väl ihåg första gången det hände. Men även Eva, precis som de andra kvinnorna, tänkte inte mer på det.

Intervjupersonerna berättade att våldshändelserna nästan alltid började med ett gräl, oftast om något så obetydligt att de nästan var pinsamt för kvinnorna att berätta om det. Till exempel när mannen inte ville att Evas katter skulle ligga i sängen, när Rita hade tagit den sista filmjölken eller när Johanna hade tagit fjärrkontrollen.

Enligt Eliasson (1997) finns det forskning som visar att bland de kvinnor som brutit upp från en våldsam man så har majoriteten av dem när de gått in i en ny relation inte valt en ny våldsam man. Däremot tycks det inte vara ovanligt att våldsbenägna män fortsätter att använda våld i sina nya förhållanden. Tre av de kvinnor som vi har pratat med har levt i ett

flertal relationer där det har förekommit våld. Men de har också berättat att dessa män har haft relationer både före och efter där de har fortsatt med sitt våldsamma beteende.

De av våra intervjuade kvinnor som levt i mer än en misshandelsrelation kan inte förklara varför de lämnat männen, som misshandlat dem, för att sedan åter välja män som brukat våld mot dem. De har inte medvetet "letat upp" män som är våldsamma men..... De kan helt enkelt inte avge ett svar. Tre av de intervjuade kvinnorna lever idag i relationer med män där det inte förekommer våld. De andra har inga nya relationer med män. En kvinna säger dock att nästa man inte ska vara någon "liten Svensson" utan han ska vara "spännande" att leva tillsammans med.

Frågan "varför går hon inte?" döljer det faktum att många kvinnor faktiskt lämnar mannen. Inte alltid vid första slaget, men förr eller senare. Hydén (1995) beskriver detta i termer av en uppbrottsprocess. Uppbrottet sker över en tid och är ett uttryck för motstånd mot mannen våldsbruk. Hydén urskiljer ett par faktorer som förefaller bidra till kvinnans uppbrott. När kvinnan förlorar hoppet om äktenskapet då går hon, när hon börjar längta efter ett nytt liv, då går hon. Kvinnan vill ständigt bryta upp från ett förhållande där det förekommer våld. Varje gång mannen slår tänker kvinnan att hon inte vill vara med om det. För vissa kvinnor är ett psykologiskt uppbrott i stunden så påtagligt att detta gör kvinnan psykiskt onåbar. Vissa kvinnor ger sig iväg, tillfälligt eller för alltid. Uppbrottet är ett motstånd mot att mannen brukar våld. Kvinnan lämnar inte alltid mannen efter första slaget utan uppbrottet kan ske över tid. Sista slaget kommer de intervjuade kvinnorna mycket väl ihåg. Några av kvinnorna hade bara bestämt sig för att det helt enkelt fick vara nog. En kvinna hade planerat att döda mannen som misshandlade henne, en annan kvinna försökte flera gånger att lämna misshandelsförhållandet och några av kvinnorna anmälde sina män för misshandel.

Det farligaste våld en kvinna kan utsättas för sker i samband med en separation. Detta vet kvinnan och därför stannar hon för att invänta den tidpunkt då hon känner sig säker på att hon inte utsätter sig för större fara genom att lämna honom.

En kvinna ser det inte som normalt att bli slagen av en man och det är heller ingenting som hon vänjer sig vid som ett normalt inslag i hennes liv. Varje gång det händer innebär det en tragedi för kvinnan. Inom sig godtar hon det inte utan lämnar honom. Kvinnan måste inse att den fara mannen utsätter henne för utgör en direkt fara för hennes liv. Tanken på självmord har funnits närvarande för kvinnan. Detta har också våra intervjupersoner talat om.

I början vill inte kvinnan tro på vad som händer, hon kan helt enkelt inte sätta ord på det. Sedan, när misshandeln, fortsätter är kvinnan redan så nedtryckt av sin egen oförmåga att hon helt enkelt tappar greppet (Mika, 1992). Birgitta Persson vid kvinnojouren menar att många kvinnor inte ser våldet som våld. Det är först genom andra kvinnors berättelser som de inser att de själva blivit utsatta för misshandel. Lundgren (1993) menar att det är först när kvinnan kommit ut ur den våldsamma relationen som hon kan sätta ord på dessa erfarenheter, som just våld. För att kvinnan ska kunna tolka mannens våldshandlingar som just våld är det nödvändigt att hon inte längre ser sig själv som "problemet".

3. Avslutning

3.1 Slutdiskussion

Anmälda misshandelsfall ligger i Sverige på drygt 20 000 per år. Dessutom räknar man med mörkertal som gör att det troligtvis rör sig om drygt 80 000 fall. Det som kommer till polisens kännedom är bara en bråkdel av allt det våld som kvinnor utsätts för. Hade frågan om kvinnomisshandel sett annorlunda ut om det hade varit män som misshandlats?

En kvinna som blivit misshandlad av sin man och blivit utsatt för allvarlig kränkning fysiskt eller psykiskt eller både och, kan dra sig för att kanske riskera att bli ytterligare förödmjukad och pressad i polisförhör, rättegång etc. Kvinnan är i regel skamsen och känner skuld för att hon blivit utsatt för våld av den man hon älskar och lever ihop med. Det är därför viktigt med ett sådant bemötande av kvinnan som gör att hon känner att någon både tror på det hon berättar och att hon blir bemött på ett bra och förtroendeingivande sätt.

Många gånger är det inte lönt för kvinnan att anmäla mannen som misshandlar henne eftersom kvinnan i regel inte har något vittne till misshandeln. Åklagare uppger i intervjuer (BRÅ-rapport 2000:11) att det många gånger är svårt med bevisläget i dessa ärenden. I allmänhet finns det inte några vittnen, samtidigt som ofta ord står emot ord.

Om de kvinnorna som ingått i vår undersökning hade fått ett annat bemötande de gånger de sökte hjälp hade de kanske kunnat lämna sina män flera år tidigare.

De nya lagarna ska innebära skydd för kvinnor. Mäns våld mot kvinnor faller idag under allmänt åtal och straffen är hårda. Innebär de nya lagarna att de män som misshandlar kvinnor slutar att misshandla kvinnor eftersom de är rädda för de stränga och hårda straffen? Knappast! Olsson (1997) menar att allt polisanmält våld mot kvinnor har ökat under de senaste tjugo åren om man ser på brottsstatistiken. Olsson säger dock att den statistiska ökningen av våldet kan bero på en ökad benägenhet att anmäla brott. Men hon säger också att det är möjligt att statistiken också återspeglar en faktisk ökning av våldet mot kvinnor. Våld mot kvinnor förekommer ofta och i långt högre utsträckning, som även vi kunnat konstatera, än vad som syns i brottsstatistik och offerundersökning. Åklagare och poliser (BRÅ-rapport 2000:11) menar att det inte medfört någon påtaglig förändring trots införandet av det nya brottet grov kvinnofridskränkning. Det framkommer också i samma rapport att sedan bestämmelsen trädde i kraft har drygt 1000 anmälningar om grov kvinnofridskränkning gjorts men relativt få har lett

till åtal.

Genom förändringar i lagstiftningen med bland annat införandet av brottet Grov kvinnofridskränkning har regeringen markerat att våld mot kvinnor i nära relationer är ett allvarligt brott. Men det är trots allt anmärkningsvärt att Sverige inte har kommit längre för att lösa detta problem. Lagen om kvinnofrid skärps den 1 april år 2003, enligt ett förslag från justitieministern Thomas Bodstöm. Då kan även misshandlande make/sambo få besöksförbud till egna hemmet och barnen får rätt till egna målsägarbiträden (Vår bostad, Mars 2002).

Socialtjänsten är den myndighet som har det främsta ansvaret för att angripa och söka lösningar på sociala problem. Detta ansvar regleras framför allt i socialtjänstlagen. Många kvinnor uppgav under intervjuerna att de inte hade fått hjälp av kommunen. Det är viktigt att det inte ska bero på socialsekreterarens godtycklighet eller kommunens resurser om en kvinna får hjälp. Måste en misshandlad kvinna bo i rätt kommun om hon ska få hjälp att komma ur ett förhållande där det förekommer misshandel? Det är synd att kvinnojourer lever på om kommunen ger bidrag eller inte. Istället är kvinnojourer och andra ideella organisationer beroende av insatser från frivilliga. Kvinnojourers och ideella organisationers överlevnad baseras på att fler frivilliga vill engagera sig.

Socialtjänsten i varje kommun måste utvärdera sitt ansvar. Det måste finnas ett grundläggande handlingsprogram för hur personalen ska förhålla sig till kvinnor vid misstanke om kvinnomisshandel. Det är viktigt att kommunen stödjer kvinnojourer men även att kommunen bygger upp kunskaper om hur den egna socialtjänsten ska agera.

Det måste även finnas ökad kunskap och bra bemötande från samhället. Regeringen gav 1997 Rikspolisstyrelsen i uppdrag att i samråd med Domstolsverket, Riksåklagaren och Socialstyrelsen genomföra fortbildning av personal inom rättsväsendet, socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Detta är en bra start för förändring. Men mycket handlar om attitydfrågor och rädsla. Det är viktigt att de personer som möter dessa kvinnor i sitt arbete förstår misshandlade kvinnors livssituationer och den process de genomgår.

Mäns våld mot kvinnor kan inte förklaras som orsakade av droger. Många använder alkohol utan att börja misshandla kvinnor eller bli våldsamma på andra sätt. Man ska inte använda drogerna som en ursäkt men man måste vara medveten om att alkoholen och narkotikan kan

göra våldet farligare. En del kvinnor berättade att misshandeln varit kränkande även när mannen varit nykter. Vad händer med de kvinnor som har en dubbelproblematik? Vem hjälper dessa kvinnor? Kvinnor med missbruksproblematik får inte hjälp hos kvinnojouren eller på familjerådgivningen. Istället hänvisas de till andra instanser som t.ex. härbärge för hemlösa.

Margaretha Winberg skriver i *Sydsvenskan* den 17 februari 2002 att det finns en tydlig obalans i maktförhållandet mellan könen. Även i Sverige, som av många anses vara världens mest jämställda land. Vi valde att ta med radikalfeminism i vårt teoriavsnitt eftersom vi gärna ville ha med denna teori i vår diskussion (Vår bostad, 3/2002).

Peterstrand- Nilsson (1997) skriver att radikala feminister betraktar kvinnomisshandel som ett maktproblem. Enligt detta perspektiv är kvinnor förtryckta i ett samhälle där mannen har makten och kvinnorna befinner sig i underläge och hålls kvar där med olika medel, bland annat genom misshandel. Vi menar att det inte är samhällstrukturen som misshandlar kvinnan utan det är den enskilde mannen. Genom att skylla på samhällstrukturen fråntar man mannen hans eget ansvar för våldet han utför. Radikalfeminismen ska ju stå på kvinnornas sida och det gör den inte när den anser att det är på grund av det rådande patriarkatet som män misshandlar kvinnor. Med denna teori blir det männen som är offer för strukturen, vad blir då kvinnan? Radikala feminister har glömt bort en viktig sak. Det finns kvinnor som misshandlar sina män, både psykiskt och fysiskt. Hur förklarar den radikalfeministiska teorin detta?

Trots att vi ifrågasätter det radikalfeministiska perspektivet är det nödvändigt med ett feministiskt perspektiv på våld mot kvinnor. Män, på alla nivåer, har svårt att förstå dessa synsätt och ännu svårare att acceptera åtgärder till följd av det samma (Johanson, 2000). Om förnekandet tillåts dominera lagstiftningen, debatten, och de konkreta initiativen kvarstår betydande hinder som hindrar arbetet för att öka kvinnors trygghet. Vi måste bryta de manliga tolkningsföreträden som dominerar så länge män intar huvudparten av de inflytelserika posterna och behärskar beslutsprocessen.

Om våld mot kvinnor bara kan förklaras genom det samhälleliga systemets kontroll av kvinnor så kommer det att ta mycket långt tid att detta problem. Det går inte att ändra på ett samhällets system över en natt inte heller över några år. Vi kan titta i backspegeln och se hur lång tid det tagit för oss kvinnor att komma dit vi är idag. Vi måste hitta en annan lösning på problemet.

Fram till dess vi lyckas förändra vårt manssamhälle till ett kvinno- och manssamhälle. Om vi bara ska förlita oss på de radikala feministiska teorier och lösningar kommer många kvinnor att både bli misshandlade och dödade under tiden fram tills vi lyckats radera patriarkatet.

Forskning om våld mot kvinnor har i regel genomförts av män. I rättssalar och andra instanser sitter det i regel mest män. Organisationschefer, socialchefer etc. är i regel också män. Man kan också undra hur män, som bedriver forskning om våld mot kvinnor, kommer fram till sina resultat och teorier. Om de utgår från sitt eget manliga förnuft och medvetande är det kanske en stor risk att resultatet blir ett "manligt resultat". Det är svårt, om inte omöjligt, att sätta sig in i en annan människas situation. Hur svårt är det inte då för en man att sätta sig in i en misshandlad kvinnas situation?

Som vi tidigare har nämnt finns det olika teorier om varför kvinnor blir misshandlade av män i nära relationer. En forskare argumenterar för sin teori, en annan forskare för sin teori. Måste vetenskapen bestämma sig för *en*? Birgitta på Familjerådgivningen berättade att hon läst om många teorier men att hon inte arbetade utifrån en bestämd teori. Hon menade att varje kvinnas berättelse är unik och att det inte går att arbeta med kvinnorna efter en universalteori. Ingen misshandelssituation är den andra lik.

Lundgrens process som innebär att kvinnan normaliserar våldet innebär att den misshandlade kvinnan till slut uppfattar våldet som något normalt. Majoriteten av de kvinnor som vi intervjuade internaliserade aldrig våldet på det sätt som Lundgren beskriver. Några beskrev våldet som något de kanske gjort sig förtjänta av men de ansåg aldrig, varken våldet eller mannen, som något som var "normalt". Våldet blev aldrig någonting som kvinnorna inte reagerade emot. Om man anser någonting för normalt reagerar man inte. De kvinnor som vi intervjuade reagerade varje gång de blev misshandlade av sina män, utom kanske vid första slaget, men normalt blev det aldrig! Kanske Lundgren skulle använda ett annat ord istället för "normalt"!

Varför sitter vi fortfarande fast i gamla, dumma tankegångar, som fastslår underläget och överläget - "det är aldrig ens fel att två träter"? (Mika, 1992). Varför ska vi skydda mäns makt och överläge genom att göra kvinnomisshandel till en tvåsamhets- och privatproblematik? Det är visst ens fel, när det handlar om kvinnomisshandel! Den kvinnoforskning som finns idag, har redan visat på många andra osanningar som bara är till för att hålla kvinnan på plats. Att män tar till våld när de känner sig verbalt underlägsna är en sådan osanning. Män slår för att

markera en gräns, sätta stopp och för att klargöra för kvinnan att ”här är det jag som bestämmer”. Kvinnomisshandel har länge setts som något privat men vi måste inse att det är ett samhällsproblem. Varje människa har ett ansvar när man hör att kvinnor (och barn) blir misshandlade. Det är dags att inte blunda för fakta. Det är inte en familjeangelägenhet utan samhällets angelägenhet.

Problemformuleringarna som ”Varför blir kvinnor slagna”? i stället för ”Varför slår män”? är därför mycket avslöjande eftersom de lägger tyngdpunkten på olika ställen. Metodiken följer frågan och som en följd av detta får resultaten skilda konsekvenser.

”Varför blir kvinnor slagna?” pekar på att kvinnorna är avvikande på något sätt och att det är därför som männen brukar våld mot dem.

”Varför slår män?” riktar uppmärksamheten mot männen och deras motiv till varför de slår. På frågan ”Varför går inte den misshandlade kvinnan”? har det under många år givits svaret att hon kanske inte vill gå eller att om hon stannar får hon skylla sig själv.

Problemformuleringen borde i stället vara ”varför tillåter de våldsamma männen inte kvinnorna att gå”?

3.2 Slutord

Vi hoppas att denna uppsats kan bidra med något positivt och även väcka nya tankar. Det har varit både lärorikt, smärtsamt och roligt när vi har skrivit denna uppsats. Vi hoppas att vi har bidragit till en ökad förståelse för misshandlade kvinnors problematik. Men även att vi har väckt nya frågor och tankar kring ämnet.

Källförteckning:

Avliva myterna om kvinnomisshandel (1990) Broschyr. Riksorganisationen för kvinnojourerna i Sverige (ROKS).

Berg, Lars-Erik (1998) "Den sociala människan: Om den symboliska interaktionismen" i Månson, Per, red: *Moderna samhällsteorier - Traditioner riktningar teoretiker*. Stockholm: Rabén Prisma. Femte reviderade upplagan.

Bergman, Bo (1987) *Battered Wives: Why are they beaten and why do they stay?* Stockholm: Repro Print AB.

Bergmark, Birgitta & Hamne Lundberg, Gunilla (1995) *Stryptag, famntag, klapp eller död. En reportagebok om kvinnomisshandel*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.

Brante, Thomas, Andersen, Heine och Korsnes, Olav red: (1998) *Sociologiskt lexikon*. Stockholm: Universitetsförlaget.

Brottsförebyggande rådet (2000). *Grov kvinnofridskränkning. En kartläggning*. BRÅ-rapport 2000:11. Stockholm: Fritzes.

Carlstedt, Gunilla (1992) *Kvinnors Hälsa: En fråga om makt*. Falun: Tiden/Folksam.

Claesson, Ingrid & Heimer, Gun (2000) 65 möten med våldsutsatta kvinnor. *Socionomen* 2/2000.

Cullberg, Johan (1999) *Dynamisk psykiatri i teori och praktik*. Finland: Natur och kultur. Femte reviderade utgåvan.

Eklund-Moroney, Margreth & Reuterskiöld, Robert (1998) *Sista slaget*. Karlskrona: Profuturo Utbildning.

Eliasson, Mona (1997) "En plump i jämställdhetens protokoll. Svensk forskning om våld mot kvinnor" i BRÅ-rapport 1997:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.

Eliasson, Mona (1997) *Mäns våld mot kvinnor*. Falun: Natur och kultur.

Eliasson, Rosmarie (1987) *Forskningsetik och Perspektivval*. Lund: Studentlitteratur.

Fasth, Eva – Maria, (2002) När pappa slår mamma. *Vår bostad* 3/2002

Gilje, Nils & Grimen, Harald (2000) *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.

Halldén, Sören (1980) *Nyfikenhetens redskap. En bok om kritiskt tänkande inom vetenskapen och utanför*. Lund: Studentlitteratur.

Heimer, Gun och Nylén, Lars (1999) *Kvinnomisshandel - den tysta epidemin i Nordisk kriminalkrönika 1999*. Malmö: Förlags AB Weinco.

- Henriksson, Benny & Månsson, Sven-Axel (1996) "Deltagande observationer" i Svensson, Per- Gunnar, red: *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmberg, Carin (1999) *Det kallas kärlek. En socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*. Göteborg: Anamma Böcker.
- Hwang, Philip och Nilsson, Björn (1998) *Utvecklingspsykologi. Från foster till vuxen*. Borås: Natur och kultur. Första utgåvan, tredje tryckningen.
- Hydén, Margareta (1995) *Kvinnomisshandel inom äktenskapet. Mellan det omöjliga och det möjliga* Falköping: Liber Utbildning AB.
- Hydén, Margareta (1997) "Kvinnomisshandel. Aktuella frågor i Sverige" i BRÅ-rapport 1997:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.
- Jarrick, Arne & Josephson, Olle (1996) *Från tanke till text. En språkhandbok för uppsatsskrivande studenter*. Lund: Studentlitteratur. 2:a upplagan.
- Johanson, Kjell, E (2000) *Operation Kvinnofrid: En modell för social information och opinionsbildning*. Socionomen 8/2000.
- Ljung, Margareta (1998) "Feministisk teori" i Månson, Per, red: *Moderna samhällsteorier - Traditioner riktningar teoretiker*. Stockholm: Rabén Prisma. Femte reviderade upplagan.
- Lundgren, Eva (1993) *Gud och alla de andra karlarna. En bok om kvinnomisshandlare*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lundgren, Eva (1991) *Våldets normaliseringsprocess. Två parter – två parter*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige (ROKS).
- Lundgren, Eva, Heimer, Gun, Westerstrand, Jenny & Kalliokoski, Anne-Marie (2001) *SLAGEN DAM Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige - en omfångsundersökning*. Umeå: Fritzes.
- Marklund, Lisa (2000) *Gömda en sann historia*. Stockholm: Piratförlaget
- Mika, Måna (1992) *Blåöga - en bok om kvinnomisshandel*. Borås: Verdandi förlag.
- Norström, Carl & Thunved, Anders (2002) *Nya sociallagarna med kommentarer, lagar och författningar som de lyder 1 januari, 2002*. Stockholm: Norstedts Juridik AB. Femtonde upplagan.
- Olsson, Monika (1997) *Våld mot kvinnor. Brottsstatistik och offerundersökningar i Sverige i BRÅ-rapport 1997:2*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.
- Peterstrand - Nilsson, Marianne (1997) *Ondskans famn. Den inre världen hos misshandlade kvinnor*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Robson, Colin (1996) *Real World Research. A Resource for Social Scientists and Practitioner-Researchers*. Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell.

Rudling, Gunilla och Lindberg, Nina (1982) *Herravåldet! En bok för män om våld mot kvinnor*. Stockholm: Förlaget GLORIA.

Rying, Mikael (2000) *Dödligt våld i Sverige 1990-1998*. Licentiatavhandling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. Stockholm.

Rying, Mikael (2001) *Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer*. BRÅ-rapport 2001:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.

Socialstyrelsen 2001:1 *Kvinnofrid - ett utbildningsmaterial om mäns våld mot kvinnor*. Stockholm.

Stahlman, Bengt (1998) *Könsrollernas maskerad*. Lund: Studentlitteratur.

Starrin, Bengt & Renck, Barbro (1996) "Den kvalitativa intervjun" i Svensson, Per-Gunnar, red: *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, Per-Gunnar (1996) "Förståelse, trovärdighet eller validitet" i Svensson, Per-Gunnar, red: *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: studentlitteratur.

Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (1996), red: *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Videll, Anna (2000) *Dårskap för två*. Stockholm: Bäckströms Förlag.

Widding Hedin, Lena (1997) *Det kan hända vilken kvinna som helst. En handbok om bemötandet av kvinnor som blivit utsatta för misshandel och sexuella övergrepp*. Smedjebacken: Anamma Böcker.

Övriga källor

Intervjuer

Birgitta Persson (familjerådgivare och gruppledare, Familjerådgivningen Öresund, Helsingborg). Muntliga uppgifter vid besök den 13 maj 2002.

Else-Marie Larsen (personal vid Kvinnojouren i Helsingborg). Muntliga uppgifter vid besök den 14 maj 2002.